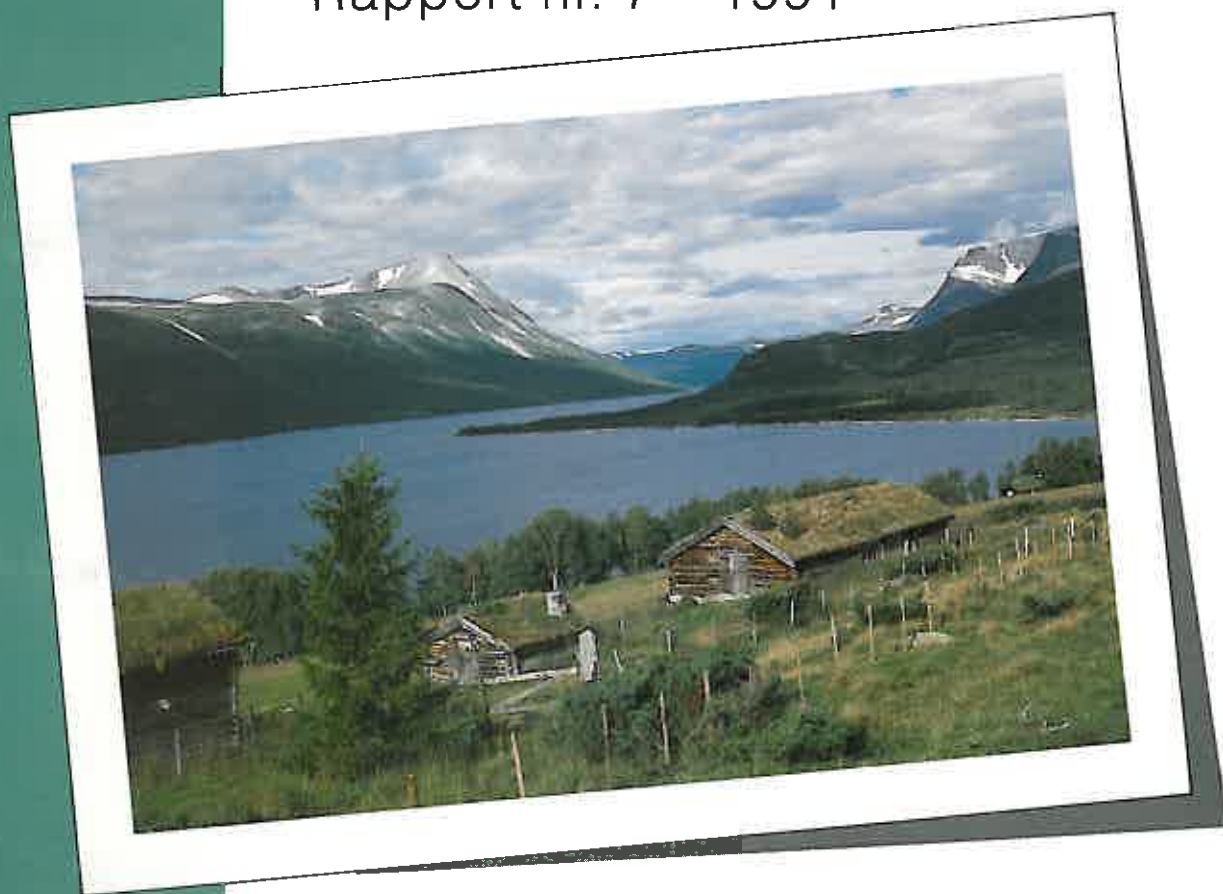

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag

Store rovdyr i Sør-Trøndelag
og jerven i Dovre/Rondane, 1991.
Bestander, konflikter og tiltak.

Rapport nr. 7 – 1991

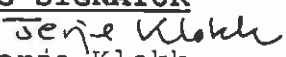
Johnny Loen

Miljøvern avdelingen

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag
Miljøvernavdelingen
Statens hus
7005 Trondheim
Tlf. (07) 94 90 11 Telefax (07) 94 93 50

Rapport

Nr. 7-1991

<u>TITTEL</u> Store rovdyr i Sør-Trøndelag og jerven i Dovre/Rondane, 1991. Bestander, konflikter og tiltak.	<u>DATO</u> 20.1.92
<u>FORFATTER/SAKSBEHANDLER</u> Johnny Loen	<u>ANTALL SIDER</u> 29 + 3 vedlegg
<u>ANSVARLIG SIGNATUR</u> Terje Klokke	<u>OPPLAG</u> 300
<u>EKSTRAKT</u> I Sør-Trøndelag samt de kommuner i Oppland og Møre og Romsdal som omfattes av Dovre/Rondane jervregion er det innmeldt 206 kadaver (204 sau) med mistanke om rovdyrskade. Dette er vurdert som sikkert eller sannsynlig for 102 (jerv), 27 (bjørn), 15 (gaupe) og 3 (ørn). Utenom kadaver er meldt inn 92 observasjoner med mistanke om rovdyr i 1991. Ulv er ikke sikkert påvist i fylket, min. 7 bjørner er observert, hovedsaklig i Neadalføret, men også i Trondheim kommune. Jervestammen på Dovre synes stabil. Det har også vært jerv i Forelhogna og i Tydal. For gaupe er trolig Fosen kjerneområdet. Et prosjekt med tilsyn av sau i Oppdal, Lesja og Sunndal har ikke redusert tapsomfanget, men det er ønskelig med tilsyn i fjellet av andre årsaker.	

STIKKORD (max 5)

KEYWORDS (max 5)

store rovdyr
Sør-Trøndelag, Dovre
bestander
konflikter med bufe
forsøk med tilsyn

great carnivores
Central Norway
population numbers
sheep predation conflicts
guarding tests

FORORD

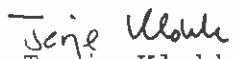
Det må under ingen omstendighet tolkes slik at denne rapporten gir den ultimate sannhet om rovvilt og konflikter i vårt fylke. Dette er en sammenfatning av de observasjoner fylkesmannen har fått innmeldt. Vi er rimelig sikre på at mange som observerer de store rovdyra eller spor av disse holder dette for seg sjøl enten av den ene eller andre årsaken.

Våre lokale kontakter i kommunene er helt uvurderlige for at vi skal få inn opplysninger fra distriktene. Vi vil derfor takke disse for arbeidet i 1991 og håper at de stiller opp også i 1992. For publikum forøvrig vil vi presisere at fylkesmannen er interessert i **alle opplysninger om de store rovdyra.**

Vi mener å ha fanga opp de aller fleste tilfelle der rovvilt skaper konflikt i forhold til sau, enten dette er årvisst eller sporadisk. At ikke alle er tilfreds med utfallet av slike saker er nærmest dagsorden for et så kontroversielt tema som rovdyr.

Når det gjelder konflikter i forhold til tamreinnæringa er vår samvittighet noe dårligere. Vi har ikke fulgt godt nok opp med dokumentasjon av slike konflikter. Dette er vi nå i ferd med å bøte på.

I de tilfeller rovvilt skaper store og vedvarende konflikter bør forvaltninga ta initiativ til forsøk omkring forebyggende tiltak. Tilsynsprosjektet i Snøhetta var endel av dette arbeidet. Vi takker for at den lokale støtten har vært god, og særlig vil vi takke landbrukskontorene og styringsgruppene i Sunndal, Lesja og Oppdal.

Terje Klock
fylkesmiljøvernssjef

Endre Persen
viltforvalter

INNHold

Sammendrag.....	
1 Innledning.....	1
2 Kadaverfunn.....	3
2.1 Dovre-Rondane jervregion.....	3
2.2 Sør-Trøndelag unntatt Rennebu og Oppdal...	5
3 Registreringer utenom kadaverfunna.....	5
4 Bestandsvurderinger.....	6
4.1 Generelt om metodene.....	6
4.2 Jerv.....	6
4.2.1 Dovre/Rondane regionen.....	8
4.2.2 Sør-Trøndelag unntatt Oppdal og Rennebu.....	9
4.3 Bjørn.....	10
4.4 Ulv.....	15
4.5 Gaupe.....	15
5 Tilsynsprosjektet.....	18
5.1 Organisering.....	18
5.2 Omfang.....	22
5.3 Resultater og evaluering.....	22
5.3.1 Tap.....	22
5.3.2 Lokale evalueringer.....	26
5.3.3 Diskusjon.....	26
6 Kilder.....	29

Vedlegg:

- 1 Kadaverfunn Snøhetta-regionen
- 2 Kadaverfunn Sør-Trøndelag unntatt Oppdal og Rennebu
- 3 Rovviltobservasjoner utenom kadaverfunn

SAMMENDRAG

Fylkesmannen har ansvaret for den delen av rovviltforvaltninga som omfatter bestandsregistreringer og skadedokumentasjon i sitt fylke. I tillegg har fylkesmennene i Oppland, Møre og Romsdal og Sør-Trøndelag et samarbeid om forvaltning av jerv i Dovre/Rondane, som i denne sammenheng omfatter kommunene Rauma, Nesset, Sunndal, Surnadal og Rindal, Dovre og Lesja samt Oppdal og Rennebu. Koordinator for dette samarbeidet sitter i Trondheim. Et nett av lokale kontakter står for det meste av arbeidet i felt, både i denne regionen og i Sør-Trøndelag forøvrig.

I Dovre/Rondane-regionen er tilsammen meldt inn funn av 141 sauekadaver. 81 av disse er vurdert som sikkert jervdrept og 21 sannsynlig jervdrept. I Sør-Trøndelag forøvrig er meldt inn 63 sauekadaver, 1 elgkadaver og 1 reinskadaver. Sikre konklusjoner er gjort for 33 sauer, og fordeler seg på 20 bjørnedrepte og 13 gaupedrepte. Det er sannsynlig at ytterligere 7 er drept av bjørn, 2 av gaupe og 3 av ørn.

I tillegg til kadaverobservasjonene er meldt inn 49 jervobservasjoner, 33 bjørneobservasjoner, 3 ulveobservasjoner og 7 gaupeobservasjoner. Med unntak av ulv er de fleste observasjonene regnet som sikre.

NINA's bestandsestimat over Dovre-bestandsen av jerv viser ingen endring i bestanden. Det har trolig vært et dårlig yngleår i 1992, men bare to hi er undersøkt. Jerven observeres også årlig i grensetraktene mot Sverige. En jerv i Forelhogna viser at det kan være trafikk mellom Snøhetta og grensetraktene.

7-11 bjørner har vært innom fylket i 1992. Det er ikke påvist yngling og man kan derfor ikke snakke om noen bjørnebestand. Ynglingen skjer hovedsaklig på svensk side, og de norske observasjonene dreier seg om vandrende individer. Neadalføret er det viktigste bjørneområdet i fylket som tidligere år. To observasjoner fra Trondheim kommune er vurdert som sikre.

Det er ikke sikkert påvist ulv i fylket i 1992.

De fleste gaupeobservasjonene kommer fra Fosen, og det antas at dette er kjerneområdet i fylket. Yngling er påvist. Gaupe kan påtreffes mer eller mindre regelmessig over det meste av fylket.

Et prosjekt med tilsyn av sau i jervområder i Oppdal, Sunndal og Lesja blir oppfattet som positivt fordi skadebildet blir bedre dokumentert og kadavre blir hurtigere funnet. Prosjektet har likevel ikke redusert sauetapet og det er ikke grunn til å tro at jervens adferd som sauepredator har endra seg på grunn av tilsynet. Det må arbeides for å finne andre forebyggende tiltak.

1 INNLEDNING

Norge har både nasjonalt og internasjonalt ansvar for å ta vare på sine viltarter, herunder rovviltet. Siden 1987 har fylkesmennene hatt ansvaret for bestandsregistreringer og skadedokumentasjon som er nødvendig som hjelp i rovviltforvaltninga.

Denne rapporten gir en oversikt over det arbeidet fylkesmannen i Sør-Trøndelag har gjort i 1991. For bjørn, ulv og gaupe omfatter rapporten data bare fra Sør-Trøndelag. En oversikt over disse artene i tilgrensende områder kan fås hos respektive fylkesmenn.

Forvaltninga av jerv i Dovre/Rondane er bestandsretta og samarbeidet over fylkesgrensene er godt. Koordinator for samarbeidet har arbeidssted i Trondheim. Denne rapporten inkluderer en årsrapport fra dette samarbeidet og omfatter data om jerv fra områder også utenom Sør-Trøndelag (Dovre/Rondane jerv-region).

I de tilfelle det er naturlig blir data sammenholdt med data fra tidligere år.

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag hadde i 1991 ansvaret for forebyggende tiltak mot rovviltskader gjennom ei bevilling fra Direktoratet for naturforvaltning på kr. 300 000,-. Summen ble i sin helhet disponert til et prosjekt med tilsyn av sau i områder i Oppdal kommune hvor jerven årvisst har forvoldt skade. Dette tilsynet er koordinert med tilsvarende prosjekter i Lesja, Oppland (kr. 300 000,-) og Sunndal, Møre og Romsdal (kr. 100 000,-). Tilsynsaktiviteten er en del av det totale samarbeidet i Dovre/Rondane-regionen og blir evaluert i kapittel 5.

For ei nærmere orientering om organisering av datainnsamling, lokale kontakter og metoder henvises til rapporter fra fylkesmannen i Sør-Trøndelag (Loen 1991 a,b).

2 KADAVERFUNN

På grunn av det spesielle samarbeidet man har mhp. jerven i Snøhetta-området er kadaverfunna presentert i to underkapitler. Kapittel 2.1 tar for seg Dovre-Rondane jervregion. Sør-Trøndelag forøvrig er presentert i kapittel 2.2.

Alle innmeldte kadaver er inkludert, uavhengig av konklusjon. Dokumentasjonen er gjort omtrent som beskrevet i Myrberget og Sørensen (1981), og konklusjonene som i Loen (1991 a,b).

2.1 DOVRE-RONDANE JERVREGION

Regionen omfatter kommunene Rauma, Nesset, Sunndal, Surnadal og Rindal i Møre og Romsdal, Lesja og Dovre i Oppland og Oppdal og Rennebu i Sør-Trøndelag.

Tilsammen 141 innmeldte kadaverfunn er beskrevet i vedlegg 1. Nedenfor er funna summert kommunevis (tabell 1) og kartfesta (figur 1). Dokumentasjon er stort sett utført av våre lokale kontakter og av tilsynspersonalet. Disse har gjennomgått kurs i dokumentasjonsarbeid. Det ble i 1991 holdt to endagers kurs, ett på Lesja og ett på Sunndalsøra.

Flere "skinn og bein"-kadaver er funnet av tilsynet men er ikke skjemaført, og heller ikke rapportert her. Naturlig nok blir bare en liten del av de svande sauene funnet. Kapittel 5.3 gir en oversikt over tapsomfanget i Lesja Oppdal og Sunndal.

Tabell 1. Kommunevis oversikt over kadaverfunn i Dovre-Rondane jervregion.
Konklusjonene "sikker" og "sanns." viser her til jerv som predator.

<u>kommune</u>	<u>søye</u>	<u>lam</u>	<u>tot</u>	<u>sikker</u>	<u>sanns</u>	<u>uoppkl</u>	<u>annen</u>
Oppdal	4	16	20	2	7	9	2
Lesja	7	42	49	29	11	9	0
Sunndal	5	62	70*	50	3	11	6
Rauma	0	2	2	0	0	0	2
Totalt	16	122	141*	81	21	29	10

* 3 dyr med ukjent alder inkludert.

Figur 1. Oversikt over kadaverfunn i Sør-Trøndelag og Dovre/Rondane. Flere funn i et avgrensa område er markert med ringer, hvor antall kadaver er oppgitt inni ringen. Enkeltfunn er markert med prikker. De små tallene henviser til plottnr i vedlegg 1 og 2.

2.2 SØR-TRØNDELAG UNNTATT RENNEBU OG OPPDAL

Vedlegg 2 gir en oversikt over de enkelte funn i dette området, tilsammen 65. Kommunevis oversikt er gitt i tabell 2, og funna er kartfesta i figur 1 sammen med Dovre/Rondane-funna.

Tabell 2. Kommunevis oversikt over kadaverfunn i Sør-Trøndelag unntatt Rennebu og Oppdal. Konklusjonene "sikker" og "sanns." er her spesifisert med art i tabellen: bj=bjørn, gp=gaupe.

kommune	søye	lam	tot	sikker	sanns.	uoppkl	annen
Tydal	22	6	31 *	20 bj	7 bj	2	2
Selbu		1	1			1	
Holtålen		1	1			1	
M.Gauldal	1	1	3 *			3	
Åfjord	1	3	4	4 gp			
Roan	2	10	12	9 gp		3	
Osen		13	13		2 gp 3 ørn	5	3
Totalt	26	35	65 *	33	12	15	5

* I Tydal er 2 sau av ukjent alder samt en reinskalv innregna i totaltallet. I Midtre Gauldal en 9-spirs elgokse.

3 REGISTRERINGER UTENOM KADAVERFUNNA

Norsk institutt for naturforskning (NINA) har i likhet med tidligere år gjennomført koordinerte sporinger etter jerv i Dovre/Rondane-regionen. Resultata er presentert i kapittel 4.2.1. Registreringer innmeldt Fylkesmannen er sortert artsvis i vedlegg 3 og figurene 2, 3, 5 og 6 viser kart over funna.

Fylkesmannen forsøkte i samarbeid med viltnemndene og andre interesserte i Osen og Roan å koordinere sporing etter gaupe på seinvinteren. Snømangel satte en effektiv stopp for dette, men dialogen har ført til at antallet gaupemeldinger fra nord-Fosen har økt. Koordinerte sporinger vil om mulig bli forsøkt vinteren 1992.

Fylkesmannens kontaktnett i kommunene har bidratt med flere observasjoner. Bærebjelken i kontaktnettet er den kompetanse kontaktene har opparbeidd gjennom kurs og erfaring. Vi forutsetter derfor at konklusjonene som er gjort av disse bygger på solid fundament.

Resterende data er kommet inn dels tilfeldig fra publikum, dels gjennom tilsynet i Snøhettaregionen. Fylkesmannen har ikke foretatt systematiske registreringer.

4 BESTANDSVURDERINGER

4.1 GENERELT OM METODENE

I bestandsvurderingene inngår både kadavermeldinger og andre observasjoner. Prinsippielt vil kadavermeldinger hvor det konkluderes med "sannsynlig (rovdyrart)" få status "uoppklart" når de vurderes som observasjoner. Dette er særlig viktig dersom et slikt kadaverfunn er eneste indikasjon på at det har vært rovdyr i et område. I områder der det tidligere ikke er kjent at den aktuelle rovdyrarten har tilhold er det nødvendig å underbygge observasjonene godt før man konkluderer med sikker forekomst. Normalt vil imidlertid konklusjonen "sannsynlig (freda art)" være tilstrekkelig for å få erstatning for tap.

Tilfeldige meldinger utgjør en stor del av materialet. Primærkilda er alltid kontakta, og konklusjonen er trukket på bakgrunn av den beskrivelse som foreligger. Det er også lagt vekt på hvorvidt man må stille ledende spørsmål eller ikke, om observatøren sjøl er sikker på hva han/hun har sett og observatørens felterfaring.

Metoden muliggjør sjølsagt at noen av observasjonene kan være feil vurdert eller til og med "planta." Også det vil ha størst betydning i områder der det foreligger kun enkeltobservasjoner.

På bakgrunn av dette er det viktig å være klar over at konklusjonene i observasjonsmaterialet ikke er å betrakte som vitenskapelig holdbare, utover de som er belagt med fotos, skisser eller lignende (se vedlegg 3).

Praksis for innmelding fra rovviltkontaktene har vist seg å være noe ulik. Noen melder ikke inn kadaverfunn der dødsårsaken viser seg å være noe annet enn rovvilt. På kadaversida vil vi imidlertid tro at det meste av de funn som kommer kontaktene for øre blir undersøkt, og når rovvilt er mistenkt blir melding sendt fylkesmannen. For andre observasjoner er nok oppfølginga mer variabel.

For jervens vedkommende er vurderingene i Dovre/Rondane-regionen foretatt på bakgrunn av de sporingene som ble arrangert av NINA den 20 april.

4.2 JERV

Figur 2 viser kart over innkomne meldinger. Meldingene er lista opp i vedlegg 3. Foruten kadavermeldingene er det meldt inn 49 jervobservasjoner fra 1991.

Figur 2. Jervmeldinger 1991. Kadaverfunna er ikke tatt med her, men inngår i bestandsvurderingene. Funna er lista opp i vedlegg 3. Fyllte symboler er sikre meldinger, halvfyllte er uopklarte og kvartfyllte er forkasta eller feilmeldte observasjoner

4.2.1 DOVRE/RODANE REGIONEN

NINA's sporinger ble foretatt etter metode beskrevet i Landa og Skogland (1989). Dyras kjønn er bestemt ut fra spormål. Jervefoten regnes som fullt utvikla ved 10 måneders alder og det er liten overlapp mellom hann og hunn hos voksne dyr. Enkelte steder var det lokale vinder som gjorde spormålinger vanskelige, men stort sett var været bra, med to dager gammelt snøfall og påfølgende vindstille.

I kjerneområdet i Snøhetta ble registrert et absolutt minimum av 13 dyr (5 ♂♂, 8 ♀♀). Begge de radiomerkede jervene er inkludert her ("Huldra" og "Troll"). Sporene gir mulighet for at det kan finnes inntil 3 ♀♀ (0 ♂♂) i tillegg, men disse er ikke entydig påvist. Siden 1990 har NINA oppdaget ytterligere en ynglelokalitet slik at man nå kjenner 5. Det er påvist yngling i en av disse, mens det i en annen er påvist at yngling ikke har skjedd. For de tre siste er status for 1991 ukjent.

I Trollheimen hadde ett hunddyr tilhold gjennom vinteren. Siste observasjon er fra 11 april, og det ble altså ikke registrert jerv under sporingene. Det er innmeldt to jervobservasjoner fra Trollheimen hhv. 23 juli og 26 august (Jnr. OB-91-65 og 73). Det er usikkert om det har vært jerv her i mellomtida. Dette er imidlertid en periode hvor det er vanskelig å finne tydelige spor fordi snøen fort smelter ut. Sauereiere i Surnadal organiserte tilsyn i beiteperioden. Disse fant noen få kadaver, men dette var bare skinn og bein og dødsårsaken lot seg ikke påvise.

Den 19 november fulgte oppsynsmann Lars Olav Lund sporet av to jerver som hadde forfulgt ett reinsdyr ved Svartevatnet i Snotamassivet (OB-91-87). Funn av hår og blodflekker viste at jerven hadde angrepet reinen, men kveldsmørket gjorde det umulig å fastslå resultatet av jakta.

I østfjella (Knutshø-Rondane) registrerte sporerne 2 dyr den 20 april. Tidligere på vinteren ble det registrert to dyr i lag så langt sør som på Ringebu fjellet. Disse var av ulik størrelse, og det største kan være et av dyra som ble spora i april. Absolutt minimum regnes derfor som 3, med mulighet for et fjerde dyr. Gjennom fjelloppsynet ble man kjent med at det trolig hadde vært yngling i dette området i 1991. Det ble gjort mange synsobservasjoner av tre dyr sammen, og adferden hos disse dyra sannsynliggjør at det var ei tisse med to unger.

Mellom Lesja og Ottadalen ble det ikke registrert jerv under sporinga. Seinere på sommeren er det imidlertid godtgjort at det har vært et dyr her (Jnr. OB-91-60).

Det absolutte minimum for hele regionen blir etter dette 17 individer. Fire usikre dyr i tillegg gir et sannsynlig minimum på 21 individer. Siste års yngleproduksjon kommer i tillegg.

Sammenlikna med resultatene for siste sporing (1989), ligger absolutt minimum i kjerneområdet noe høyere. (13 mot 9). Antall usikre dyr er det samme. I randsonene ble det i 1989 funnet et absolutt minimum på 4, og ingen usikre i tillegg. 1991-talla var 4 sikre og 1 usikkert individ.

Det er likevel ingen holdepunkter for å påstå at bestanden har økt. Myrberget og Sørungård (1979) viste i sin undersøkelse at kullstørrelsen hos jerv varierte fra år til år. De forklarer ikke variasjonen, men antyder at smånagersyklusene kan ha betydning. I 1989 ble det født min. 8 valper i Snøhetta (Landa og Skogland 1989). Det antas at dette var et godt yngleår. Den smule forhøyning av antall sporregistreringer fra 1989 til 1991 kan forklares av dette, men det innrømmes at metoden for bestandstelling av jerv ikke er god nok til å trekke sikre konklusjoner. En relativt lang serie med sporinger (1979-1991) burde likevel fange opp vesentlige endringer i bestanden.

Man vet lite om overlevelsen hos jervunger. Kjønnfordelinga i spormaterialet, med flere hunner enn hanner sentralt i Snøhetta er helt i tråd med Landa og Skoglands (1989) hypotese om at dette er et oppvekstområde. I de fleste pattedyrbestander har hannene en tendens til å trekke ut av fødeområdet (Greenwood 1980). En konsekvens av ovenstående hypotese blir derfor at dyra i randsonene for det meste er hanndyr. Dette kommer dessverre ikke fram gjennom sporingene.

Våre observasjonsdata fra Dovre/Rondane-regionen indikerer at jerven regelmessig frekventerer vestlige deler av regionen. Det foreligger troverdige meldinger både fra fjella omkring Ulvådalen/Vermedalen (Rauma) og vestlige deler av Trollheimen, men det er ikke påvist yngling. I disse områdene har det ikke vært regelmessige sporinger. En observasjon er kommet inn fra Øksendal, vest for Sunndalsøra. Dette må regnes som sporadisk streif, i likhet med en tilsvarende observasjon ved Meisalvatnet i Nesset i 1988 (Lucasen og Løfall, 1990).

Sauetapene var også i 1991 konsentrert til deler av Oppdal, Lesja og Sunndal kommuner. Det var ca 10 % lammetap i et beiteområde nord for Verma i Romsdalen. Det er ikke dokumentert at jerv er skadevolder der. Det foreligger heller ikke jervmeldinger i angjeldende område i 1991, men slik trafikk er kjent fra tidligere år (Lucasen og Løfall 1990). Se forøvrig 5.3.1.

Fellingsløyve ble iverksatt både i Sunndal og i Lesja, men ingen jerv ble fellet. To jerver ble imidlertid ulovlig avliva i Lesja i 1990. Denne saken er nå oppklart. Det er ikke kjent hva slags individ som ble avliva.

4.2.2 SØR-TRØNDELAG UNNTATT OPPDAL OG RENNEBU

Fra fjellområdet øst for E6 og mot Forelhogna har fylkesmannen i Sør-Trøndelag fått inn fire jervmeldinger. Ei av disse viste seg å være fra Os kommune i Hedmark. To av meldingene kommer fra omtrent samme sted og med en dags mellomrom (OB-91-18 og

20). Os-meldinga er endel lenger øst, men 14 dager seinere, slik at det er ingen sikre indikasjoner på at flere enn ett dyr har tilhold i Forelhognaområdet. Jerven kan godt være den samme som i 1990 tok endel sau på Kviknesida. Jervtatt sau er funnet i Kvikne også i 1991. På Budalssida var det savna noe sau både i 1990 og 1991, men det er ikke gjort kadaverfunn som bekrefter at jerven er årsak til dette.

Den siste observasjonen fra Forelhogna er fra november og indikerer at jerven vil bli å se også vinteren '92. Nærmeste kjente yngelområde er Snøhetta, men dyret kan også ha kommet østfra, i grensetraktene på norsk eller svensk side. Forelhogna ligger i så måte midt i ei potensiell løype for utveksling av gener mellom Snøhetta og andre reproduserende jervstammer.

Seks observasjoner fra Tydal kommune bekrefter at jerven har tilhold i grensetraktene, men siste kjente yngling er noen år gammel. Fylkesmannen har vært i samtale med reindriftsinteresser for å sette i gang arbeid med å skaffe bedre oversikt over bestand og konflikter i Sylane og Femundsmarka. Også svenske har interesser i så måte, og kontakt er oppretta.

Ei melding fra Bymarka i Trondheim er forkasta.

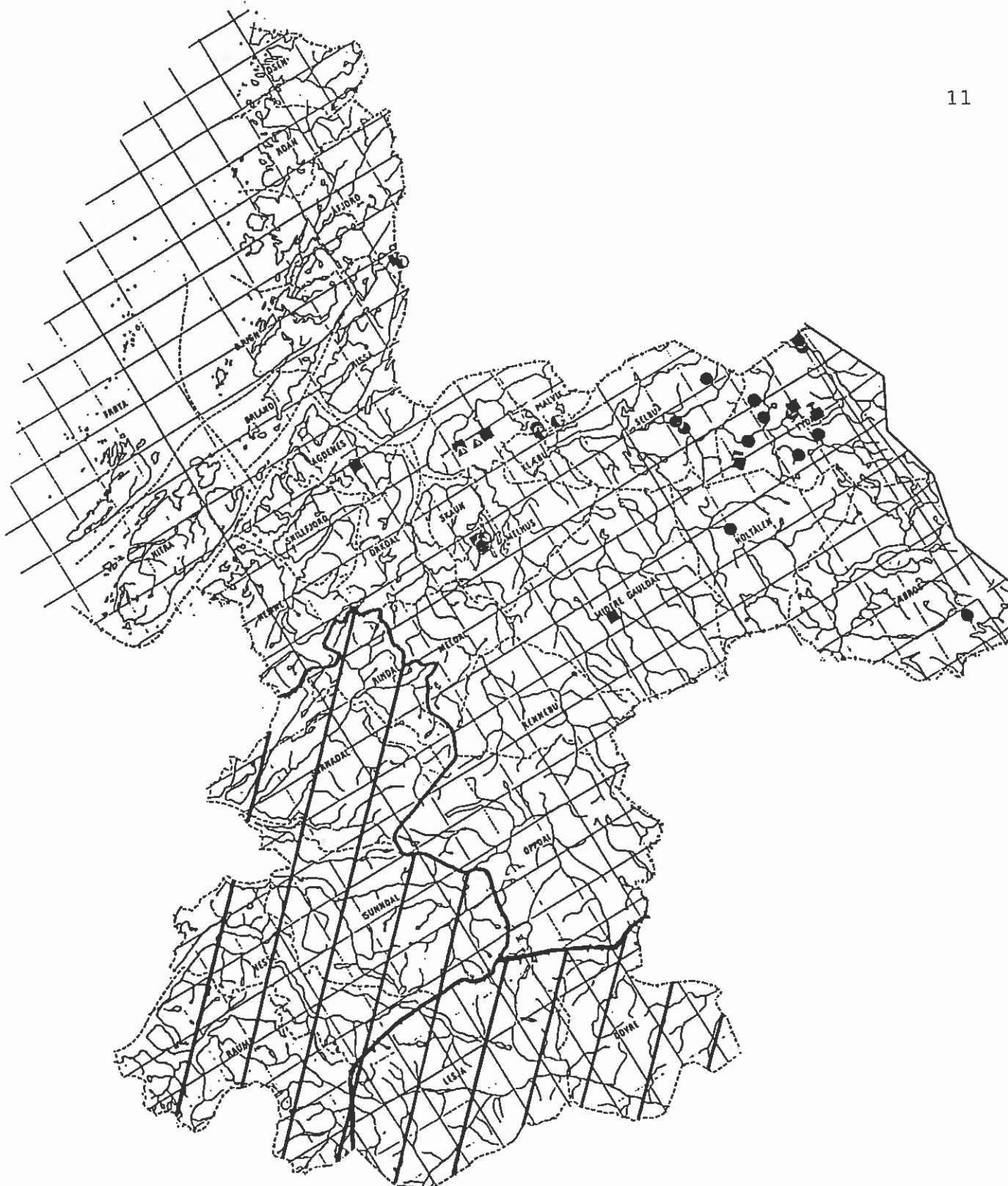
4.3 BJØRN

Kart over innmeldte observasjoner er vist i figur 3, og liste over meldingene finnes i vedlegg 3. Tilsammen er meldt inn 33 observasjoner med mistanke om bjørn fra 1991, kadaverfunn unntatt.

Figur 4 viser bjørneobservasjonene fordelt på en tidsakse, med sannsynlige og mulige vandringer inntegna. Det minste antall bjørn som forklarer disse observasjonene er 7 (1-7 på figuren).

På grunnlag av tidsfaktoren kan vi anta at observasjonene fra Melhus og Agdenes stammer fra samme bjørn. De to sikre observasjonene fra Store Grevssjøen hhv. 14 august og 14 september gjør maiobservasjonen fra samme område mer sannsynlig, sjøl om sistnevnte ikke står på egne bein. Siste år med sikker melding fra Skaunakjølområdet er 1987 (Lorentsen 1988), men uoppklarte meldinger har forekommet hvert år siden (Lund 1989, 1990, Loen 1991b). Så langt vest som Agdenes har det imidlertid ikke vært meldt bjørn i denne perioden. Årets innmelding er en synsobservasjon på ca 30 meter fra bil, av erfaren observatør.

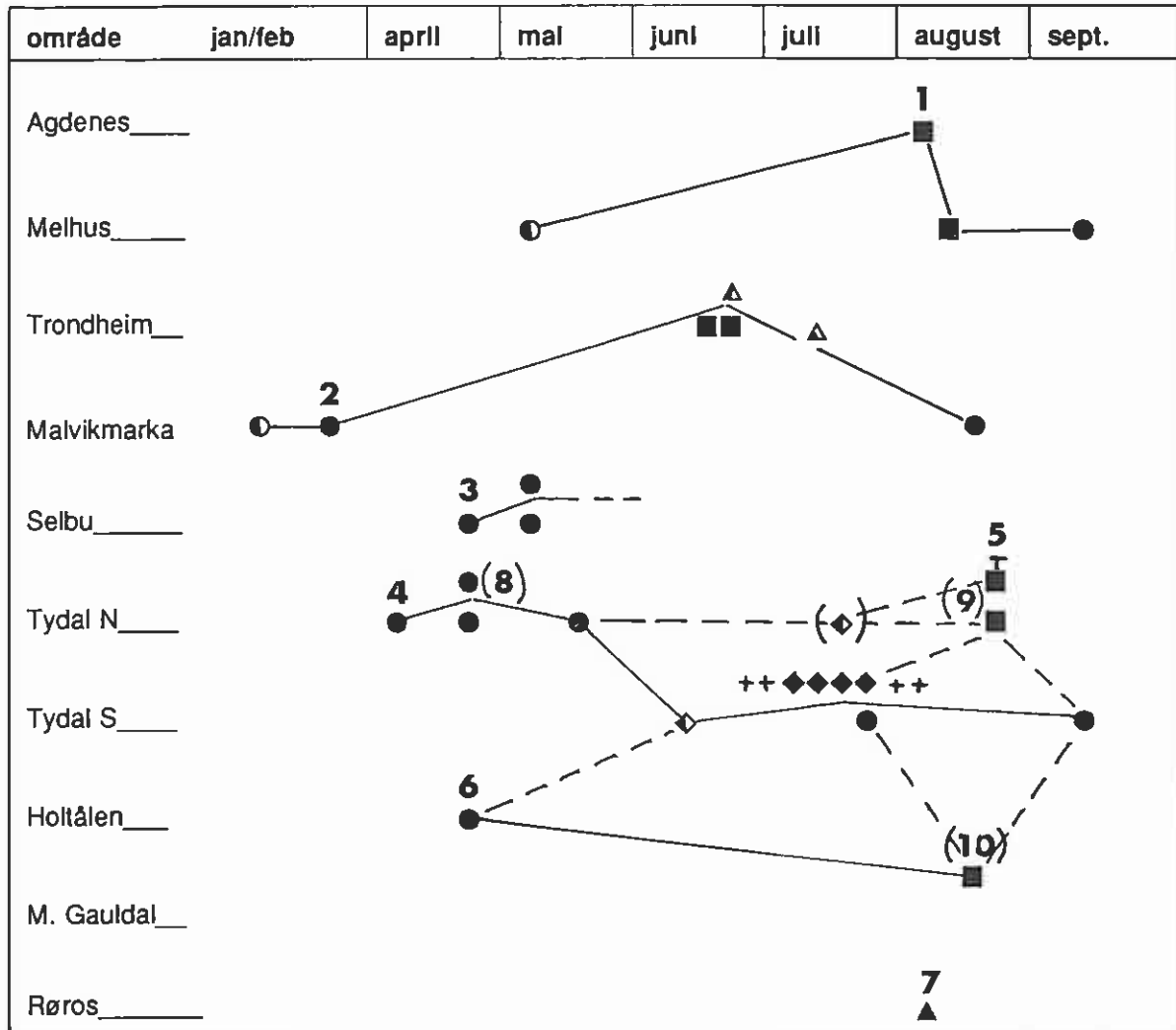
En sikker observasjon fra Trondheim Bymark er verdt å merke seg. Bymarka er prega av omfattende ferdsel, og arealet er forholdsvis lite. Videre må Bymarka viltmessig betraktes som ei øy fordi den sterkt trafikkerte E6 skiller den fra skogområdene lenger øst og sør. Bjørneobservasjonene i Bymarka kobles til observasjoner i Malvikmarka via en gammel trekkvei

- dyr sett
- ◇ skade på husdyr
- spor eller spor tegn
- △ annen type observasjon

Figur 3. Bjørnemeldinger 1990. Kadavermeldingene er ikke plotta her men er omtalt i bestandsvurderingene. Observasjonene er lista opp i vedlegg 3. Fylte symboler er sikre meldinger, halvfylte er uopklarte og kvartfylte er forkasta eller feilmeldte observasjoner.

for hjortevilt som passerer ved Nedre Leirfoss og under E6 langs Nidelva. Midt i bebyggelsen ved Nedre Leirfoss ble meldt inn en nattobservasjon den 27 juni. Både denne og observasjonen fra Bymarka er synsobservasjoner på hhv. 60 og 250 m. Bjørnen var i begge tilfelle synlig i over ett minutt, og i begge tilfelle foreligger beskrivelser som ikke levner tvil. Vi har ikke funnet grunn til å stille spørsmål ved observatørenes troverdighet.

Figur 4. Bjørneobservasjoner 1991 i Sør-Trøndelag på en tidsakse. Antatte og mulige vandringer er markert med hhv. heltrukken og stipla linje. På den måten har man kommet fram til et absolutt minimum av ulike individer. Disse er nummerert, mens tall i parentes angir mulige individer i tillegg. Symbolbruken tilsvarer figur 3. Se forøvrig teksten for forklaringer. Kadavermeldinger er med i de tilfelle konklusjonen er sikker eller sannsynlig bjørnedrept. Fosenobservasjonen er ikke med i figuren. Denne kan ikke forklares fra noen av de andre og blir derfor individ nr. (11).

Som en digresjon bør det nevnes at Bymarkobservasjonen var førstesidestoff i Adresseavisa samme helg som HM Kong Harald ble signet. At det var denne helga sparte oss kanskje for den delen av presseomtalen som kan skape engstelse og frykt.

En bjørn hadde tilhold i Malvikmarka også i 1990 og ser ut til å ha overvintra i et område mellom Selbusjøen og Jonsvatnet. Den ble trolig skremt ut ved etpar anledninger og februarobservasjonen kom samme dag som Forsvaret hadde feltøvelse med endel skyting i området. Det er sannsynlig at det er den samme bjørnen som ble observert i Bymarka sommeren 91.

Hvorvidt bjørnen som ble observert i Selbu overvintra i nærheten vites ikke, men det ble påvist bjørn i samme område i 1990, og funna er meldt tidlig i sesongen. Seineste observasjonsdato i 1990 var primo august, og bjørnen trakk antagelig østover til Tydal (Loen 1991b). Det er ikke påvist skade i Selbu i 1991, og de tre observasjonene tyder på at bjørnen kan ha tatt seg over til Meråker eller Stjørdal i månedsskiftet april-mai. Det foreligger ikke observasjoner derfra som bekrefter dette (Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, under utarb.). Det kan derfor ikke helt utelukkes at den samme bjørnen har vært turer i Tydal, men se nedenfor.

Nord for Rv. 705 i Tydal er det meldt inn fire sikre observasjoner hhv. 6, 27 og 28 april og 14 mai. Sammenfall i tid gjør at vi antagelig snakker om minst én bjørn i tillegg til den som er påvist i Selbu (figur 4). Distansen i terrenget mellom observasjonene 27 og 28 april er også så stor at dette **kan** være to forskjellige dyr. Én av disse bjørnene (hvilken som helst av dem) **kan** være Selbubjørnen, men neppe begge.

En oppsummering så langt gir oss et absolutt minimum av fire bjørner, og mulighet for at det er en til. Den femte sikre observasjonen gjelder ungen som ble sett sammen med ei binne i Nesjøtraktene den 18 august. Binna antas å være lettere å oppdage enn ungen. Alle tidligere observasjoner nord for Rv. 705 er sporfunn, og binna setter djupere og større spor enn ungen. De tidligere observasjonene **kan** derfor forklare binna. Dette sannsynliggjør i tilfelle yngling i Norge (tidspunktet i april). Observasjonen den 19 august var bare 4-5 km unna og antas å være den samme binna, sjøl om ungen ikke ble sett.

Det er også en mulighet for at ynglinga har skjedd i Sverige og at binna og ungen utgjør to nye individ som har trekt vestover i løpet av sommeren. Det ble ikke meldt om bjørn i området i perioden mellom 14 mai og 18 august, men et reinkadaver funnet i september vurderes som sannsynlig bjørnedrept, og dette kan være fra tidligere på sommeren. Det er ikke meldt om bjørnedrept sau i 1991. I 1990 var det imidlertid betydelige skader.

Alle sikre og sannsynlig bjørnedrepte sauekadaver i 1991 kommer fra Tydal, i området Hyllingen (figur 1), altså sør for Rv. 705. Typiske bjørneskader er også påvist hos hjemkommet sau som bevislig har gått i Hilmoveola, noe lenger vest mot

Selbu (OB-91-74 og 80). Det meste av skadene ser ut til å ha foregått i juli. Det er ingenting i de innsamlede data som tyder på at mer enn en bjørn har vært skadevolder, men reinskadaveret fra nordsida kan være et annet individ; vi kjenner ikke tidspunktet for hendelsen.

Tidligere erfaring har vist oss at de fleste skadebjørner i Norge er hanner. Dette kan skyldes mangel på binner generelt i Norge, og vi kan ikke utelukke at binna kan settes i forbindelse med skadeproblemene i Hyllingen/Hilmovola. Vi har ikke sikre holdepunkter for at skadebjørnen er et hittil ubeskrevet individ, siden den kan ha trukket over fra nordsida i løpet av mai-juni. Holtålen-observasjonen må imidlertid være et nytt individ. Denne kan også forklare skadebjørnen.

Funn i Midtre Gauldal kan også ses i sammenheng med bjørnen i Holtålen. Dette er mulig sjøl om Holtålendyret er skadebjørnen, men pga. avstandene kanskje mest sannsynlig dersom den **ikke** er det.

Vi summerer etter dette til seks sikre i tillegg til tre mulige bjørner. Det siste sikre individet gjelder observasjonen fra Femundmarka. Denne ble gjort ultimo august, noe som minimerer sannsynligheten for vi her snakker om individ 4, 6, (9) eller (10) (figur 4). Den siste mulige bjørnen er Fosen-observasjonene. Det har gått rykter om bjørn her i flere år, men det gjenstår enda å påvise dette, og fra Nord-Trøndelags side foreligger ingen sikre observasjoner. Den ene av våre meldinger gjelder imidlertid en synsobservasjon som vi vurderte svært nøye før konklusjonen uoppklart ble gitt.

To observasjoner fra nordsida i Tydal i hhv. oktober og november er ikke tegna inn på tidsaksen. De er heller ikke regna som nye individer, sjøl om det ikke kan utelukkes. November-observasjonen antyder at vi kan få en overvintring i området. Det ble også i 1990 gjort sporobservasjoner på snø i november, men det var på sørsida (Loen 1991).

Vi mener totalt å ha påvist at minimum 7 bjørner, og kanskje så mye som 11 har vært innom Sør-Trøndelag i 1991. Observasjoner på tidligvåren indikerer at 2-3 av disse kan ha overvintra fra 1990. Den sikreste overvintringsobservasjonen gjelder Malvikmarka. Hovedområdet for bjørn i fylket er fremdeles Neadalføret fra Tydal til Malvikmarka, men observasjonene fra Melhus og Agdenes bekrefter at arten også beveger seg vest for E 6. Fordelt på regioner blir antallet slik (for inndeling i regioner: se Sørensen et al. 1984): Gauldalsområdet 6-10 ind., Fosen 0-1 ind., Nordmøre/Hølonda 1 ind.).

1991-tallet er markert høyere enn talla fra 1990 og økningen ligger i østlige deler av fylket. For å vurdere bestandsutviklinga trengs imidlertid lange serier. I 1987 ble et tilsvarende antall bjørn notert: 5-9, men 1988-1990 ligger endel lavere. Begrepet "bestand" betinger imidlertid at det forekommer yngling, hvilket ikke er påvist i vårt fylke. Resultatene taler derfor for at variasjonene kun reflekterer forhold på svensk side av grensa. Det er viktig igjen å

presisere at undersøkelsen ikke er vitenskapelig holdbar idet bare noen av observasjonene er belagt med dokumentasjonsmateriale.

I Tydal ble det gitt fellingsløyve på skadebjørnen. Dette resulterte ikke i felling.

4.4 ULV

Det vises til figur 5 for kart og vedlegg 3 for liste over observasjonene. Kun tre observasjoner er meldt inn med mistanke om ulv. To av disse er uopplarte, mens den siste er forkasta.

Melding om vellykka yngling et stykke øst for fylket i Sverige betyr at man må være ekstra oppmerksom i 1992, men det foreligger ikke observasjoner som bekrefter at det har vært ulv i Sør-Trøndelag i 1991.

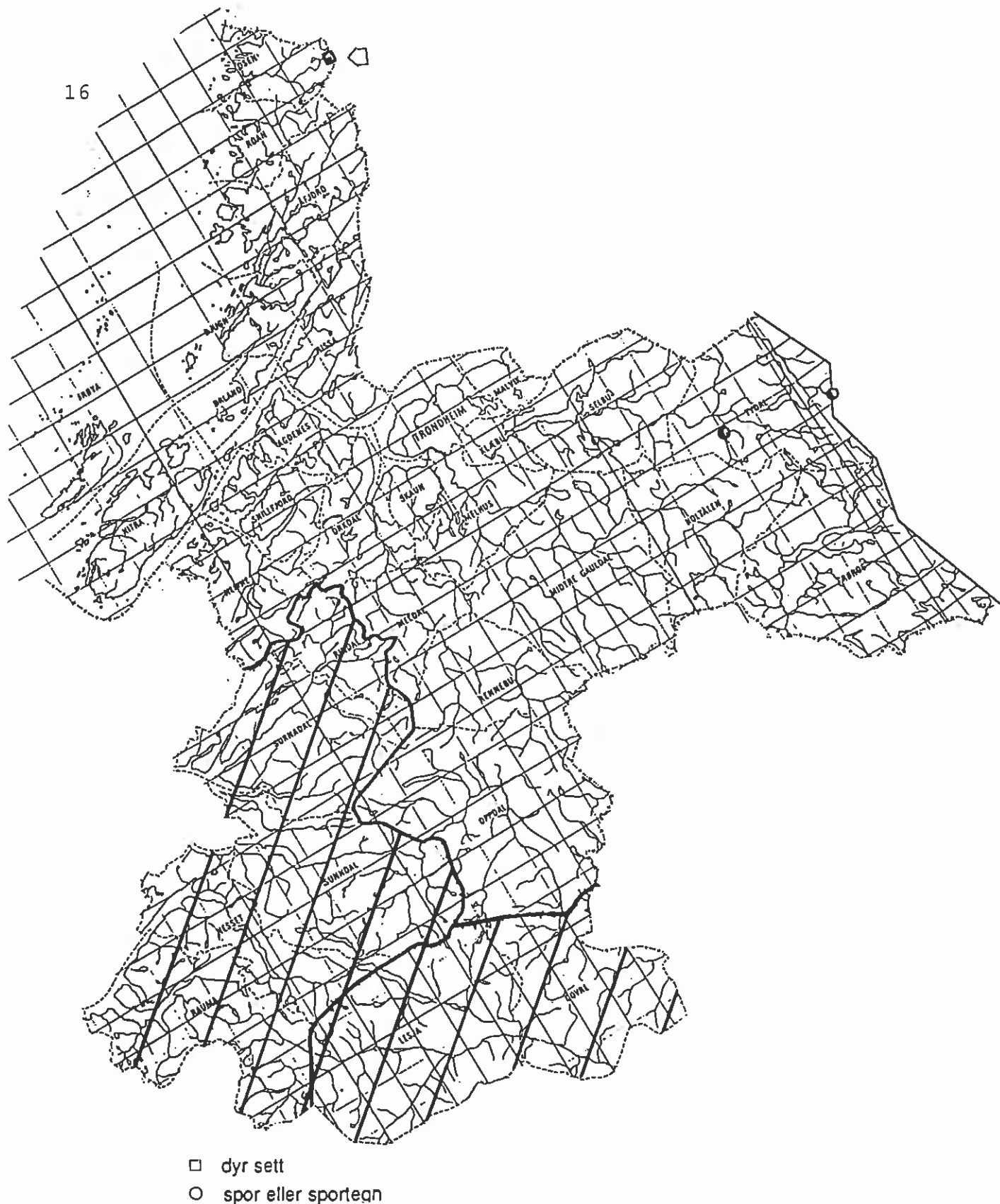
4.5 GAUPE

Foruten kadavrene ble det meldt inn 7 gaupeobservasjoner fra 1991. 6 av disse stammer fra Fosen (figur 6, vedlegg 3). Dette tyder i likhet med tidligere på at Fosen er et kjerneområde for arten. Kadaverfunn viser dette likedan. Vi vet lite om bestandsutviklinga for gaupe. Sauereiere i Åfjord og Roan melder om uvanlig store lammetap i 1991 (Landbrukskontorene, Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, upubliserte data). Bildet her blir imidlertid forvansa av at vekstforholda for rome var ekstra gode i 1991, med kalde og fuktige perioder i mai og juni. Dette kan ha hatt betydning for sauetapa på Fosen (alveld), men sammenhengen anses ikke påvist. Rome er vanlig langs kysten og har nordgrense i Troms. Vanligst er den likevel på Vestlandet, og på Hareidlandet (Sunnmøre) melder lokalavisa om lammetap opp mot 40 %, som man i hovedsak antar skyldes alveld.

Med ønske om å dokumentere bedre forekomst av og konflikter med, gaupe på nord-Fosen ble det tidlig på året arrangert et møte i Roan. Dette har ført til at antallet meldinger om gaupe har økt. Særlig gjelder dette kadaver. To av meldingene (OB-91-10 og 24) bekrefter yngling av gaupe i Roan. Det ble observert tre individer sammen, mcr med to unger.

I resten av fylket er gaupebestanden dårlig dokumentert. Tre 1990-meldinger fra Tydal bekrefter imidlertid at gaupe opptrer der, og vi har grunn til å tro at dette er regelmessig. To av observasjonene er gjort temmelig nær bebyggelse.

Gaupeobservasjonen i Bymarka (Kopperdammen) er svært interessant. Bare denne ene observasjonen foreligger men det er endel lite trafikkerte og bratte skoglier i nordområdene. Vi ville likevel forvente at det i bynære områder kom inn flere meldinger dersom gaupa opptrådte regelmessig.

Figur 5. Ulvemeldinger 1991. Meldingene er nærmere beskrevet i vedlegg 3.
Alle observasjonene er uoppklarte (halvfylte symboler).

5 TILSYNSPROSJEKTET

Fylkemennene i Møre og Romsdal, Oppland og Sør-Trøndelag fikk bevillinger på tilsammen kr. 700 000 øremerket tiltak for forebygging av rovviltskader i 1991. Dette var fordelt med kr. 300 000 til OP og ST og kr. 100 000 til MR. Midlene ble i helhet kanalisert til Snøhettaområdet og konflikten mellom jerv og sau. I tillegg bevilget DN etter behov seinere i sesongen ytterligere kr. 15 000 direkte til oppsyn i Lesja.

Et forsøksprosjekt med tilsyn i Snøhettaområdet ble iverksatt av Direktoratet for naturforvaltning (DN) i 1990, med bevil-linger på tilsammen kr. 600 000 til Lesja og Oppdal. Det ble ansett som svært viktig å følge opp tilsynsforsøket fra 1990 med tilsvarende aktivitet i 1991, for på denne måten sikrere å kunne trekke konklusjoner av resultatene. Dette var ønsket også etter lokale evalueringer av 1990-opplegget. Midlene til Møre og Romsdal gjorde det mulig å utvide tilsynet til deler av Sunndal kommune, som i 1990 fikk uventa store sauetap pga. jerv (Loen 1991 a).

5.1 ORGANISERING

Med bakgrunn i erfaringer fra 1990 ble lokale styringsgrupper satt til å utarbeide det praktiske opplegget for tilsynet. I styringsgruppene satt representanter for landbrukskontoret, sau- og geitallslaget (-a) og viltneimnda. Arbeidet omfatta vurderinger av tilsynsareal, personellbehov og -ansettelse, tilrettelegging av arbeidsforhold med samband, overnattingsmuligheter og turnusliste, samt utarbeidelse av instruks for tilsynet. Landbrukskontoret har også organisert endel personer som var engasjert til tilsyn gjennom arbeid for trygd.

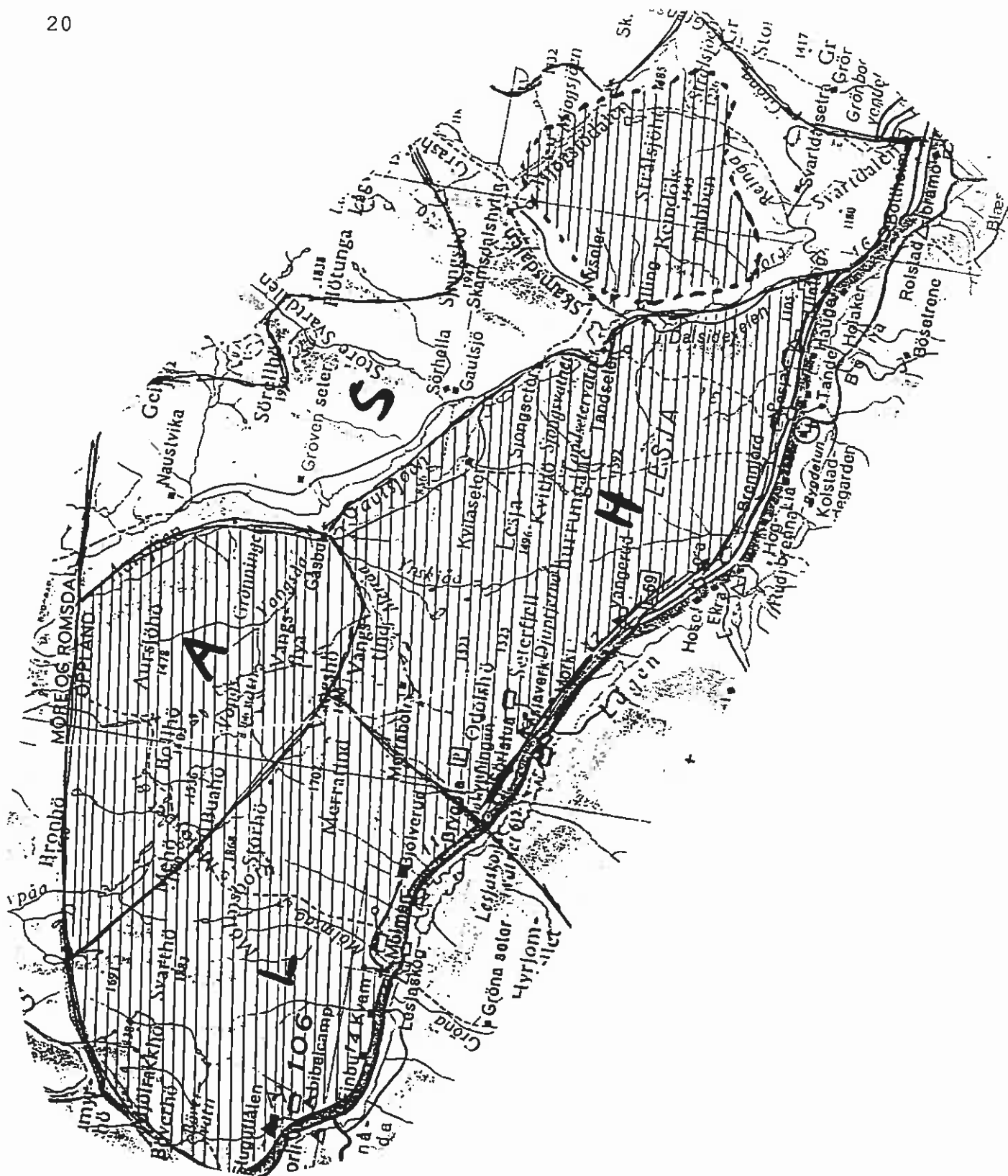
Landbrukskontora har vært kommunikasjonssentral i tilsynsperioden, hvor kadaverfunn og observasjoner er innmeldt og meldinger formidlet både internt, til og fra fylkesmannen, mellom kommunene og mellom saueiere og tilsyn. Landbrukskontora har også dels blitt oppsøkt av media og har dermed fungert som en informasjonssentral utad.

Videre har landbrukskontora stått for den økonomiske styringa av prosjektet, med regnskapsføring, avlønning og revisjon.

Fylkesmennenes koordinator for Dovre-Rondane jervregion har hatt løpende kontakt med styringsgruppene, hovedsaklig gjennom landbrukskontora. Skjema med undersøkte kadaverfunn er arkivert hos koordinator og tilbagemelding om funna er sendt fortløpende gjennom et standard formular til DN, saueiere, landbrukskontor, viltneimnd og hovedkontakter (se neste avsnitt).

Figur 7. Tilsynsområde i Sunndal kommune. Tilsynsprosjektet ble bare gjennomført i 1991 i Sunndal. Aktiviteten var ikke like stor innen hele området.

Figur 8. Tilsynsområder og beitelagsgrenser i Lesja. I prinsippet utgjorde hele området mellom E69 og Aursjøen tilsynsområde både i 1990 og 1991, men aktiviteten var ikke jevnt fordelt over området. Man forsøkte å følge sauene der den gikk. I det østlige området (stipla område) var det tilsyn bare i 1991. A=Aursjøhø, S=Sørhella, L=Lesjaskog, H=Heimfjellet

Figur 9. Tilsynsområder og beitelagsgrenser i Oppdal. Området med stipla omriss var med i prosjektet bare i 1991. Aktiviteten var ikke jevnt fordelt i terrenget, men avhengig av hvor sauene befant seg. D=Dindalen, S=Soløvfjellet, Å=Åmotsdalen

Det meste av dokumentasjonsarbeidet er utført av tilsynspersonellet, som gjennomgikk et endags kurs ved sesongstart. Det ordinære kontaktnettet har derfor vært lite belasta, men vi har forsøkt å holde hovedkontaktene løpende orientert. Noen av skadene oppsto i områder som lå utafor tilsynsområdet. I prinsippet skal det ordinære kontaktnettet håndtere disse, men lokale justeringer har foregått.

5.2 OMFANG

Tilsynsområda lå i Oppdal, Lesja og Sunndal kommuner. Utgangspunktet for 1991-tilsynet var prosjektet året før. Ei kartskisse over de ulike tilsynsområda er vist i figurene 7-9.

I Oppdal ble arbeidet delt av 11 personer. I Lesja var 6 personer engasjert, mens det i Sunndal var 2 personer. I tillegg ble det benyttet 3,5 månedsverk "arbeid for trygd" i Oppdal, 4,8 mndr. i Lesja og 5 mndr. i Sunndal. Turnus var oppsatt i tråd med regler for arbeidstid, og det må her poengteres at AFT-engasjerte har 4 dagers arbeidsuke.

Tidsrom for tilsynet varierer lite. I Lesja starta to mann fra sauene ble sluppet, med full opptrapping fra 6 juli. Man hadde egentlig tenkt å starte noe tidligere, men pga. sein snøsmelting ble ikke dette aktuelt. I Oppdal gikk full bemanning fra start 8 juli. I Sunndal var starttidspunkt 1 juli. Normal hovedsanking starter ca. 15 september over hele området, og dette var samsvarende med avslutning av tilsynet.

I Lesja bevilget DN ytterligere kr. 15 000 for å supplere tilsynet i Hundsjøfjellet, der det i løpet av sesongen oppsto store problemer. Denne personen gikk fra 15 august til 15 september, hovedsaklig over tregrensa i området Hundsjøen - Reindølsnabben, men var også turer bortom Strålsjøtraktene.

Forholdet mellom areal og bemanning varierte noe. det vil gå fram av figurene 7-9 at tilsynsområdene i Lesja og Sunndal var noe større enn på Oppdal. Dette har sjølsagt betydning for hvor mye av arealet man greier å trafikkere regelmessig i løpet av tilsynsperioden, men her måtte man også vurdere hvor sauene til ethvert tidspunkt befant seg.

5.3 RESULTATER OG EVALUERING

5.3.1 TAP

Figurene 10 og 11 viser tapsprosjenter i de ulike sankelaga i Oppdal og Lesja som var involvert i tilsynet. Det presiseres at tilsynet ikke i alle tilfelle har omfatta hele beiteområdet. Dette vil gå fram av karta. I de aktuelle områdene i Sunndal ble det i 1991 savna omlag 320 sau. Det ble sluppet i overkant av 3000. Enkeltbrukere hadde lammetap på langt over 20 %. Organisert beitebruk omfatter så godt som alle sauer i

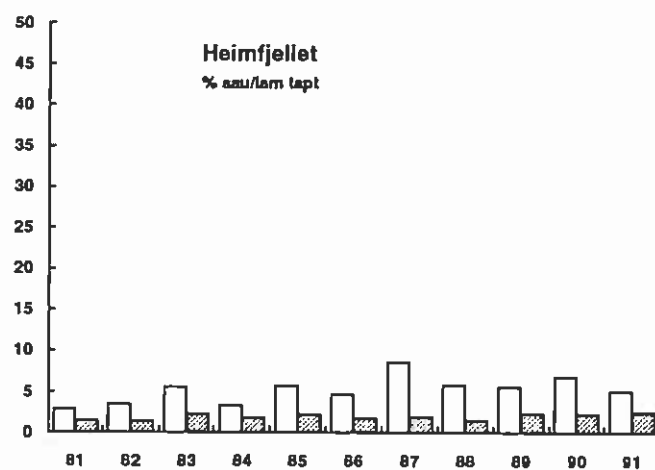
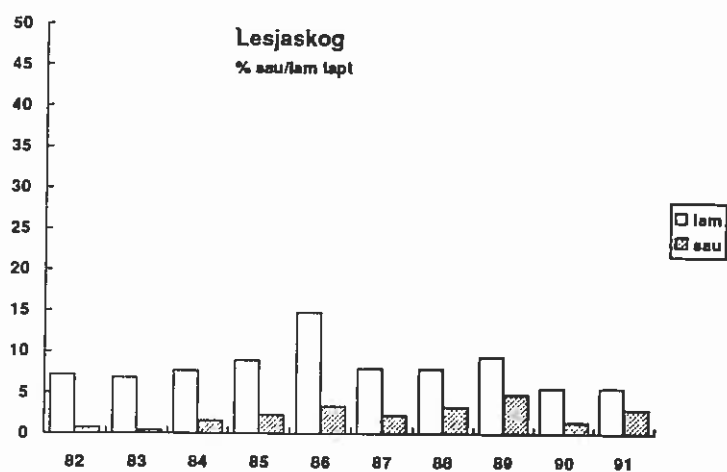
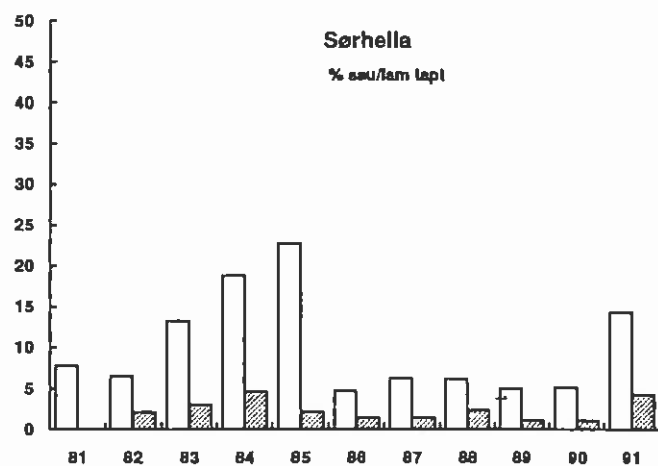
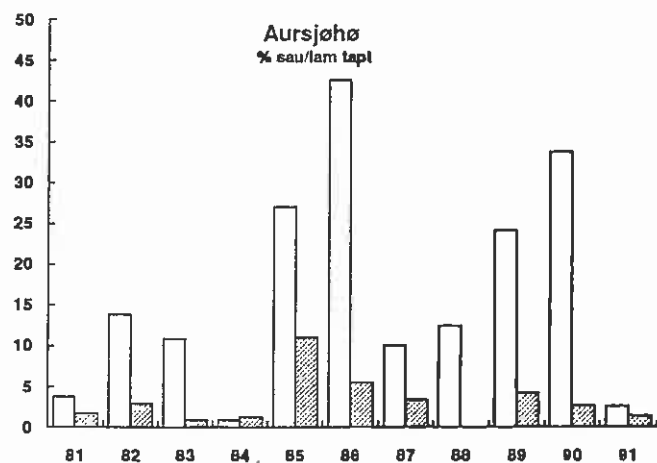
Organisert beitebruk omfatter så godt som alle sauer i de aktuelle beiteområdene i Sunndal og Oppdal. I Lesja er tallet på uorganiserte en tanke høyere, men likevel ikke stort.

Figurer og tabell viser at tapet varierer svært mellom år. Endel av denne variasjonen skyldes at jervskadene forløper ulikt fra år til år. Variasjonen i tap vil være enda større hvis man bryter materialet ned til den enkelte saueeier.

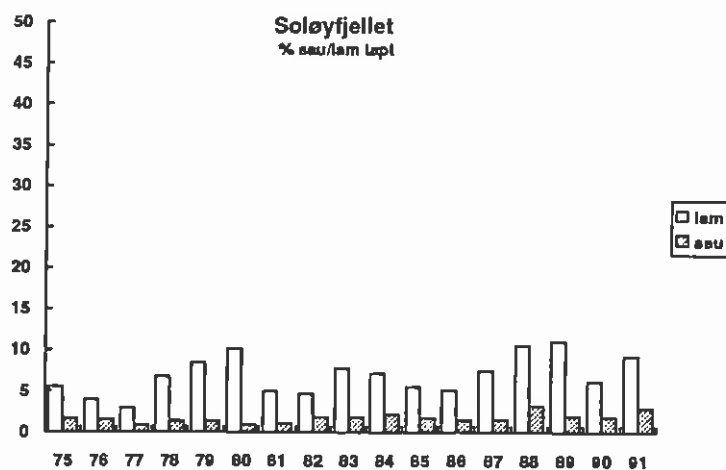
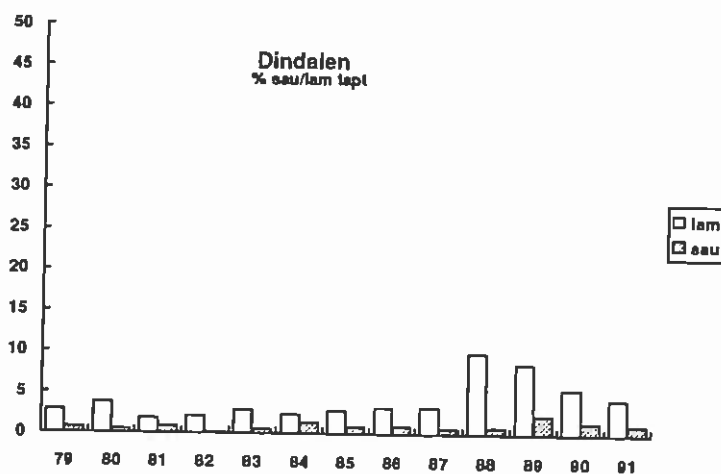
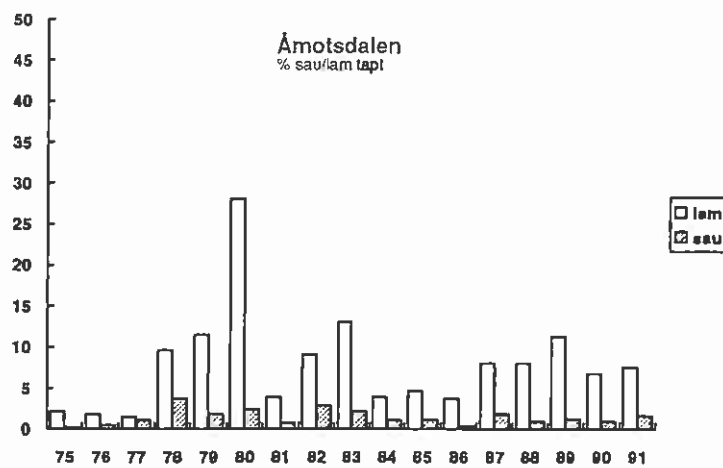
Tapene i Lesja har i flere år vært konsentrert i området mellom Aursjøhø og Merrabotn (Lund 1988,89, Loen 1991). Slik var det også i 1990, sjøl om det gikk tilsyn her. Tilsynet starta i 1991 med utgangspunkt i de samme områdene, men fra første halvdel av august ble det funnet endel kadaver i Hundsjøfjellet, i østlige del av Sørhella beiteområde. Tilsynet ble etter diskusjon omdisponert, slik at to personer flytta fra hhv. Heimfjellet og Aursjøhø, der det tilsynelatende var rolig, og over i det nye skadeområdet. I tillegg gikk her altså en person engasjert på ekstra midler. Det ble imidlertid påvist flere nye kadaver øst i Sørhella etter dette. Det ble også funnet jervtatt sau i Jori beiteområde, på grensa mot Dovre kommune.

Også i Sunndal har det vært årvisse tap gjennom flere år, men ikke i samme størrelsesorden som i Lesja og Oppdal. Problemene har stort sett vært konsentrert til Svarthaugen-området, altså mellom Rv. 16 og Lindalen. I 1990 var det imidlertid omfattende tap i Grøvdalen, og sporfunn viste relativt stor jervaktivitet i Grødalen. På bakgrunn av dette skulle tilsynet gå i Grøvdalen, Grødalen og Svarthaugen. Da det seinere viste seg å være en del tap i fjellheimen vest og sør for Grøvdalen, mens det var rolig i Svarthaugen, ble også sørvest-områda besøkt regelmessig. På samme måte som i Lesja viste altså de største skadene seg i områder der det tidligere bare har vært spredte skader. Der man hadde planlagt tilsyn på grunn av tidligere erfaringer var det relativt rolig.

I Rauma og Nesset ble det ikke drevet tilsyn. Det er heller ikke kommet inn rapporter om kadaver fra disse to kommunene, men det er registrert erstatningssøknader og det antas at jerven også har forårsaket tap her. Dette bør følges bedre opp.

Figur 11. Oversikt over tap i aktuelle beiteområder i Lesja kommune.
Navn på beiteområdene er vist i figur 8.

Figur 12. Oversikt over tap i aktuelle beiteområder i Oppdal kommune.
Navn på beiteområdene er vist i figur 9

I Oppdal ble det gjennom sesongen bare rapportert inn et fåtall sauekadaver tatt av jerv. Nivået er det samme som i 1990, og tilsynsområda har vært det samme begge åra, men med en mindre utvidelse framover mot Trondalen (Soløyfjellet NØ) i 1991.

5.3.2 LOKALE EVALUERINGER

Det er holdt lokale evalueringsmøter i alle tre kommunene. Styringsgruppene har her summert erfaringene fra de som gikk tilsyn, fra Sau- og Geitalslaga og fra Landbrukskontora.

Det positive i evalueringa går på at jobben som sådan er attraktiv, og at det organisatoriske har forløpt etter boka og bedre i 1991 enn i 1990. Det gis inntrykk av at de involverte saueierne setter pris på å ha folk i fjellet. Dette fører til at man på ethvert tidspunkt er ajour med tapsforløp og problemer. Kadaver blir raskere (og i større utstrekning?) funnet, slik at rovvilt som skadefaktor blir bedre dokumentert. Tilsist kommer det også fram eksempler på at tilsynet har berga sau fra drukning, skårfeste eller liknende.

Det synes ikke å være noen tro på at tilsynet har hatt forebyggende effekt på sjølve skadetallet, altså at jerven har latt seg påvirke av trafikken. Som resultat av dette hevder enkelte at tilsynsprosjektet ikke er annet enn sysselsettings-tiltak, eventuelt skuebrød fra myndighetene. Det generelle inntrykket er imidlertid som nevnt over at man setter pris på at det er folk som holder øye med sauene.

Av negativ karakter kommer det ellers fram at sambandet har vært for dårlig. Dette gjelder alle tilsynsområdene og begge åra. Det har også vært endel misnøye med at arealgrensene for tilsyn har vært for rigide. Dette har gjort det vanskelig å følge sauene der den går, samt å flytte folk til et nytt område hvor skade oppstår, jf. Hundsfjellfjellet.

5.3.3 DISKUSJON

På grunn av forløpet i Lesja og Sunndal har det vært spekulert over hvorvidt tilsynet har vært årsak i at problema har flytta seg. I dette ligger også en liten innrømmelse om at tilsynet har effekt. Vi vil ikke uten videre avvise en slik effekt, men det er flere ting som taler imot:

- Tilsynet i 1990 ga ingen slik effekt i Lesja. I 1991 ble det satt folk inn i skadeområdet i Hundsfjellfjellet. På tross av dette ble det påvist ytterligere skader.
- Aktiviteten av fotturister i fjellet er flere steder innen tilsynsområdet langt større enn tilsynsaktiviteten, f.eks. i Grøvdalen. I 1990 ble de fleste kadaverfunn gjort nettopp nær turløypene. Det meste av turisttrafikken er riktignok konsen-

trert til dagtid, mens tilsynet i større grad dekte grålys-
inga. Jerven er i utgangspunktet et nattaktivt dyr.

Bildet av tapsforløp og omfang gir ikke grunn til å tro at tilsyn i det omfang det har vært drevet i 1990 og 1991 har hatt noen signifikant effekt på tapstalla. Jerven vil sjølsagt reagere på direkte kontakt med folk ved å trekke unna, men i forhold til tilsynet er det et problem at jerven opererer i den mørke delen av døgnet. Videre er sauene såpass spredt i terrenget at man ut fra ressurser ikke har mulighet til å holde jerven unna all sauen samtidig.

1991-resultatene viser oss at skadeområdet ikke nødvendigvis er forutsigbart. Likevel er det en viss regelmessighet i hvor skadene oppstår. I Snøhetta antas det at dette kan ha sammenheng med plassering av ynglehi og mer eller mindre faste rekster som jerven benytter. Situasjonen i Oppdal, der det har vært relativt stilt i to år antas etter dette å ha sammenheng med at et tradisjonelt yngleterritorium ikke har vært i bruk disse to åra. Når skade skjer uten forbindelse med ynglingen må det altså være streifende dyr som er på ferde. Det er naturlig å anta at mekanismen bak predasjonen er forskjellig i de to situasjonene.

All den tid yngling i hilokalitetene ikke er årvisst, samtidig som sjølve hiet kan flyttes fra år til år, vil det alltid være vanskelig i forkant av sesongen å forutsi hvor skadene blir størst. Dette har en sekundæreffekt fordi stadig nye saueiere blir trukket inn i konflikten. Det krever ekstra energi å sette seg inn i forvaltning, erstatning, rutiner, søknader, dokumentasjon etc. Slik oppleves konflikten alltid størst med det samme den oppstår, noe pressen også har vært flinke til å ta tak i.

Arealavgrensninga for tilsynet har, slik som lokale evalueringer viser, dels vært et hinder for å følge sauene og for å sette inn folk der skadene oppsto utenom tilsynsområdet. Den samme kritikken ble gitt i 1990. For å kunne evaluere resultatene av tilsynsprosjektet best mulig, ble det imidlertid sett på som viktig å kjøre etter samme metode både i 1990 og 1991. Områdeavgrensningene ble derfor beholdt med små justeringer.

En oppfølging av tilsynet må gis adskillig friere rammer med hensyn på areal, og det må legges opp slik at folk kan flyttes umiddelbart dersom skade oppstår i et annet område enn der man går. Likevel må man sikre at eventuelle skader i det området som blir nedprioritert blir fanga opp.

En diskusjon om tradisjonell gjeting som blant annet innebærer å samle sammen sauene nattestid, strander på spørsmål om ressurser og hvorvidt sauene stresser av dette. Stressfaktoren kunne reduseres ved å gjøre sauene kjent med gjeterne før slipp, men med dagens krav til produktivitet og lønnsomhet i landbruket er gjeting lite realistisk.

Den bebudete rovviltmeldinga fra Stortinget vil forhåpentligvis gi oss politisk konfirmerte retningslinjer om hvilke områder våre store rovdyr skal gis sjanse til å overleve i. Det vil ikke komme som noen stor overraskelse dersom ett av områdene for jerv er Dovre/Rondane-regionen. Innen overskuelig framtid vil det fremdeles være et konfliktpotensiale mellom sauenæring og jerv her. Det bør derfor satses på forskning for å finne tiltak som kan redusere omfanget av sauetap i regionen. Det er svært viktig at både landbruksmyndigheter og bufeeiere engasjeres i dette.

Bedre forståelse av jervens biologi og økologi gir bedre muligheter for å rette tiltak mot jerven, men også på saue-sida burde det være potensial for endel tiltak. Parallellt bør tilsynet fortsette. Tilsynsprosjektet i Oppdal, Lesja og Sunndal viser at man har saueeierne med seg på dette.

6 KILDER

- Greenwood, P.J. 1980. **Mating systems, philopatry and dispersal in birds and mammals.** - Anim. Behav. 28:1140-1162
- Landa, A. & Skogland, T. 1989. **Bestandstelling av jerv i Snøhetta og omkringliggende fjell vinteren 1989.** - NINA Oppdragsmelding 11:1-26, Trondheim
- Loen, J. 1991a. **Dovre/Rondane jervregion. Årsmelding frå eit forvaltningssamarbeid mellom fylkesmennene i Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal og Oppland.** - Rapp. 1-1991, Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, miljøvernavd., Trondheim
- Loen, J. 1991b. **Registreringer av bjørn, ulv, jerv og gaupe i Sør-Trøndelag 1990.** - Rapp. 2-1991, Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, miljøvernavd., Trondheim
- Lorentsen, Ø. 1988. **Registreringer av bjørn, jerv og ulv i Sør-Trøndelag i 1987.** - Rapp. 11-1988, Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, miljøvernavd., Trondheim
- Lucasen, U. & Løfall, B.P. 1990. **Store rovdyr - rovviltsskade på bufe.** - Rapp. 7-1990, Fylkesmannen i Møre og Romsdal, miljøvernavd., Molde
- Lund, L.O. 1989. **Registreringer av bjørn, jerv og ulv i Sør-Trøndelag i 1988.** - Rapp. 4-1989, Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, miljøvernavd., Trondheim
- Lund, L.O. 1990. **Registreringer av bjørn, jerv og ulv i Sør-Trøndelag i 1989.** - Rapp. 5-1990, Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, miljøvernavd., Trondheim
- Myrberget, S. & Sørensen, O.J. (red.). 1981. **Spor og sportegn etter store rovdyr.** - Viltrapp. 15, Direktoratet for naturforvaltning, Trondheim
- Myrberget, S. & Sørungård, R. 1979. **Fødselstidspunkt og kullstørrelse hos jerv.** - Fauna 32:9-13
- Sørensen, O.J., Kvam, T. & Mysterud, I. 1984. **Sentral registrering av store rovdyr i Norge.** - Viltrapp. 30, Direktoratet for naturforvaltning, Trondheim

VEDLEGG 1. KADAVERFUNN SNØHETTA-REGIONEN

Det henvises i tabellen til fylkesmannens journalnummer og til kartplott i figur 1. Navnet på lokaliteten er tatt fra NGO's kartserie M-711 (1:50 000) ut fra den UTM-referanse som er oppgitt. Det vil derfor ikke i alle tilfelle samsvare med de navn som er oppgitt på innleverte skjema. Et unntak er Fegran i Sunndal kommune, et navn som ikke står på kartet, men som anses så innarbeidet at det kan benyttes.

Oppdal kommune

<u>jnr.</u>	<u>kart-plott nr.</u>	<u>skade-dato ca.</u>	<u>art/alder</u>	<u>UTM</u>	<u>Sted</u>	<u>konkl. døds-årsak</u>
KD-91-23	25	29.7	lam	32VNQ196205	Tjørngl.tjørn	uoppklart
KD-91-24	25	20.7	lam	32VNQ204343	Gjethamran	uoppklart
KD-91-25	21	20.7	lam	32VNQ198338	Taskbekken	uoppklart
KD-91-26	25	25.7	lam	32VNQ198182	Tjørnglupen	sanns.jerv
KD-91-59	25	11.8	lam	32VNQ188221	Åmotsdalen	rovv.uspes.
KD-91-65	25	5.8	lam	32VNQ195203	Tjørngl.tjørn	jerv
KD-91-66	25	3.8	lam	32VNQ204194	Tjørnglupen	sanns.jerv
KD-91-77	22	8.8	søye	32VNQ268320	Tronfjellet	uoppklart *
KD-91-78	21	25.7	lam	32VNQ197328	Svartbekken	ryggvelt
KD-91-85	21	8.8	søye	32VNQ188337	Pershøa	uoppklart
KD-91-86	25	17.8	lam	32VNQ199226	Ytste Tverråa	sanns.jerv
KD-91-109	21	20.8	lam	32VNQ232354	Soløyfjellet	sanns.jerv
KD-91-116	25	28.8	lam	32VNQ216237	Fr. Åmotshytt	sanns.jerv
KD-91-138	21	22.8	lam	32VNQ232384	Fluren	sanns.jerv
KD-91-139	21	15.8	søye	32VNQ229372	Kringlothøa	uoppklart
KD-91-140	25	6.9	lam	32VNQ225225	Blakhaugen	jerv
KD-91-141	21	20.8	lam	32VNQ236368	Kringlothøa	sanns.jerv
KD-91-163	23	20.9	søye	32VNQ357318	Melielva	uoppklart
KD-91-164	24	15.9	lam	32VNQ262271	Åmotsdalen	uoppklart
KD-91-165	17	3.10	lam	32VNQ028538	Kolla	uoppklart

* sauene hadde et brukket frambein, men sjølv dødsårsaken er uoppklart

Lesja kommune

<u>jnr.</u>	<u>kart- plott nr.</u>	<u>skade- dato ca.</u>	<u>art/ alder</u>	<u>UTM</u>	<u>Sted</u>	<u>konkl. døds- årsak</u>
KD-91-4	28	10.7	lam	32VMQ803087	Vangsåi	sanns.jerv
KD-91-5	33	18.7	lam	32VMQ943000	Sjongsåi	uoppklart
KD-91-27	34	27.7	lam	32VMP943794	Nonshøi	sanns.jerv
KD-91-29	29	1991	lam	32VMQ700039	Sæterflyi	uoppklart
KD-91-30	29	29.7	lam	32VMQ703037	Sæterflyi	sanns.jerv
KD-91-32	33	25.7	lam	32VMP985960	Bjørnahøi	jerv
KD-91-33	33	25.7	lam	32VMP999955	Reindølsnabben	jerv
KD-91-44	33	8.8	lam	32VMP986935	Hundsjøen	sanns.jerv
KD-91-45	33	8.8	lam	32VMP985933	Hundsjøen	jerv
KD-91-46	33	8.8	søye	32VMP980940	Hundsjøen	jerv
KD-91-47	33	.7	lam	32VNP005945	Reindølsnabben	uoppklart
KD-91-48	33	10.8	søye	32VMP981930	Hundsjøen	jerv *
KD-91-62	33	.7	lam	32VMQ925033	Vetlsvartdalen	uoppklart
KD-91-67	33	10.8	søye	32VMP98 93	Hundsjøen	sanns.jerv
KD-91-68	33	.8	lam	32VMP982952	Skrubekken	jerv
KD-91-84	33	14.8	søye	32VMQ976008	Vettiverråi	jerv
KD-91-87	33	14.8	lam	32VNP056945	Strålsjøen	jerv
KD-91-88	33	10.8	lam	32VNP054962	Strålsjøhøi	sanns.jerv
KD-91-89	33	10.8	lam	32VNP054962	Strålsjøhøi	sanns.jerv
KD-91-90	33	10.8	lam	32VNP057962	Strålsjøhøi	sanns.jerv
KD-91-91	33	10.8	lam	32VNP054962	Strålsjøhøi	sanns.jerv
KD-91-92	33	18.8	lam	32VNP053963	Strålsjøhøi	jerv
KD-91-93	33	10.8	lam	32VNP045968	Vetlstrålsjøen	jerv
KD-91-94	33	14.8	søye	32VNP019900	Svartdalssætra	jerv *
KD-91-95	33	10.8	lam	32VNP048972	Vetlstrålsjøen	jerv
KD-91-96	33	10.8	lam	32VNP048972	Vetlstrålsjøen	jerv
KD-91-97	33	14.8	lam	32VNP057951	Strålsjøen	jerv
KD-91-98	31	23.8	lam	32VNP016065	Grashøi	jerv
KD-91-99	31	23.8	lam	32VNP016065	Grashøi	jerv
KD-91-100	31	23.8	lam	32VNP016065	Grashøi	jerv
KD-91-114	32	22.8	lam	32VNP132977	Buahøin	jerv
KD-91-115	32	29.8	lam	32VNP132976	Buahøin	jerv
KD-91-132	29	7.7	lam	32VMQ687033	Skottåi	uoppklart
KD-91-133	29	24.8	lam	32VMQ707017	Brandliåi	uoppklart
KD-91-142	33	20.9	søye	32VMP964994	Reshøi	jerv
KD-91-143	33	20.9	lam	32VMP962989	Reshøi	jerv
KD-91-144	33	20.9	lam	32VMP957985	Bukonohøi	jerv
KD-91-145	33	20.9	lam	32VMP958988	Reshøi	jerv
KD-91-146	33	20.9	lam	32VMP966985	Skamsdalen	jerv
KD-91-147	29	13.9	søye	32VMQ745023	Gråhøi	jerv
KD-91-152	33	25.8	lam	32VMP973963	Fransaråi	jerv
KD-91-153	33	25.8	lam	32VMP975963	Fransaråi	jerv
KD-91-154	33	25.8	lam	32VMP975960	Fransaråi	jerv
KD-91-155	33	.8	lam	32VMP978963	Fransaråi	uoppklart
KD-91-156	33	25.8	lam	32VMP975953	Skrubekken	sanns.jerv
KD-91-157	33	.8	lam	32VMP994955	Reindølsnabb	uoppklart
KD-91-158	33	1991	lam	32VMQ930023	Vetlsvartdalen	uoppklart
KD-91-178	33	21.9	lam	32VMP96 97	Skamsdalen	jerv
KD-91-185	29	13.9	lam	32VMQ735018	Hesthaugen	sanns.jerv

* funnet i live, avliva

Sunndal kommune

<u>inr.</u>	<u>kart- plott nr.</u>	<u>skade- dato ca.</u>	<u>art/ alder</u>	<u>UTM</u>	<u>Sted</u>	<u>konkl. døds- årsak</u>
KD-91-3	19	8.6	lam	32VMQ995321	Hafsås	hubro *
KD-91-9	20	1990	sau/ukj.	32VNQ050328	Fagerdal	uoppklart
KD-91-10	20	1.7	lam	32VNQ057335	Nisjasætra	uoppklart
KD-91-13	19	30.6	lam	32VMQ995321	Hafsås	infeksjon
KD-91-14	20	28.6	lam	32VNQ068346	Gravemsætra	uoppklart
KD-91-28	19	20.7	lam	32VMQ839317	Rauberghytta	jerv
KD-91-31	19	20.7	lam	32VMQ839317	Rauberghytta	jerv
KD-91-35	20	1991?	sau/ukj.	32VNQ086335	Kvernbekkløft	uoppklart
KD-91-69	19	15.8	lam	32VMQ958207	Fegran	jerv
KD-91-70	19	14.8	lam	32VMQ966203	Fegran	jerv
KD-91-71	19	14.8	lam	32VMQ969201	Fegran	jerv
KD-91-72	19	14.8	lam	32VMQ966203	Fegran	jerv
KD-91-73	19	14.8	lam	32VMQ970200	Fegran	jerv
KD-91-74	19	14.8	lam	32VMQ968201	Fegran	jerv
KD-91-75	26	14.8	lam	32VMQ972198	Fegran	jerv
KD-91-76	19	14.8	lam	32VMQ973200	Fegran	jerv
KD-91-81	20	5.7	søye	32VNQ103311	Lindalsvatnet	uoppklart
KD-91-101	19	8.8	søye	32VMQ846391	Gryn.dalsvatn	uoppklart
KD-91-102	19	10.8	søye	32VMQ857213	Raudhøa	jerv
KD-91-103	19	10.8	lam	32VMQ857215	Raudhøa	jerv
KD-91-104	19	14.8	lam	32VMQ959291	Storkvolvbk.	uoppklart
KD-91-105	19	31.7	lam	32VMQ945327	Sæterbruna	uoppklart
KD-91-106	19	.8	lam	32VMQ926260	Litjaurhøa	jerv
KD-91-107	19	.8	lam	32VMQ862221	Raudhøa	jerv
KD-91-108	19	.8	lam	32VMQ862221	Raudhøa	jerv
KD-91-113	19	27.8	lam	32VMQ896273	Storglupåa	sanns.jerv
KD-91-117	19	7.9	lam	32VMQ935390	Hovensætra	jerv
KD-91-118	19	7.9	lam	32VMQ935390	Hovensætra	jerv
KD-91-119	19	5.9	lam	32VMQ935387	Hovensætra	jerv
KD-91-120	19	6.9	lam	32VMQ935392	Hovensætra	jerv
KD-91-121	19	6.9	lam	32VMQ935393	Hovensætra	jerv
KD-91-122	19	6.9	lam	32VMQ930389	Hovensætra	jerv
KD-91-123	19	6.9	lam	32VMQ938387	Hovensætra	jerv
KD-91-124	19	7.9	lam	32VMQ917406	Gråhøa	jerv
KD-91-125	19	7.9	lam	32VMQ917406	Gråhøa	jerv
KD-91-126	19	7.9	lam	32VMQ904413	Reinåa	jerv
KD-91-127	19	7.9	lam	32VMQ904413	Reinåa	jerv
KD-91-128	19	7.9	lam	32VMQ904413	Reinåa	jerv
KD-91-129	19	7.9	lam	32VMQ904413	Reinåa	jerv
KD-91-130	19	6.9	lam	32VMQ938385	Storhølen	jerv
KD-91-131	19	6.9	lam	32VMQ938385	Storhølen	jerv
KD-91-134	19	8.8	lam	32VMQ863308	N.Langrandsvtn	sanns.ørn
KD-91-135	19	14.8	lam	32VMQ849217	Svarthammarbk.	jerv
KD-91-136	19	14.8	lam	32VMQ845225	Svarthammarbk.	jerv
KD-91-137	19	9.9	lam	32VMQ968227	Raudbekken	jerv
KD-91-149	19	1991	lam	32VMQ939227	Litjgrøvu	uoppklart
KD-91-150	19	1991	lam	32VMQ958208	Raudbekken	sanns.jerv
KD-91-151	19	1991	lam	32VMQ952248	Heim.Tverråa	sanns.jerv
KD-91-160	18	22.8	lam	32VMQ853475	Torske	sanns.hund
KD-91-161	18	22.8	lam	32VMQ853475	Torske	sanns.hund
KD-91-162	18	22.8	lam	32VMQ853475	Torske	sanns.hund
KD-91-166	19	23.9	lam	32VMQ972288	Nosa	jerv
KD-91-167	19	23.9	lam	32VMQ969278	Myra	jerv
KD-91-168	19	17.9	lam	32VMQ935299	Fahlesætra	jerv

KD-91-169	19	17.9	lam	32VMQ940302	Holbekksætra	jerv
KD-91-170	19	17.9	lam	32VMQ947304	Holsætra	jerv
KD-91-171	19	1.10	lam	32VMQ949305	Holsætra	jerv
KD-91-172	19	1.10	lam	32VMQ942302	Holbekksætra	jerv
KD-91-183	19	10.9	lam	32VMQ937413	Mælsæterkolle	jerv
KD-91-184	19	10.9	lam	32VMQ937413	Mælsæterkolle	jerv
KD-91-197 %	20	1990?	sau/ukj.	32VNQ078337	Haukåa	uoppklart
KD-91-198 %	19	30.7	lam	32VMQ899365	Høgsandremman	jerv
KD-91-199 %	19	2.8	søye	32VMQ877375	Sandremvatna	jerv
KD-91-200 %	19	15.7	lam	32VMQ858383	Grynningsdal	uoppklart
KD-91-201	19	1.10	lam	32VMQ888402	Prestsætra	jerv
KD-91-202	19	1.10	lam	32VMQ885397	Storsætra	jerv
KD-91-203	19	15.9	lam	32VMQ943388	Trongæ	jerv
KD-91-204	19	5.9	lam	32VMQ853395	Grynningsdalen	jerv
KD-91-205	19	5.9	lam	32VMQ850393	Grynningsdalen	jerv
KD-91-206	19	1.9	søye	32VMQ830380	Svartvatnet	jerv

* det ble påvist klomerker etter fugl som hadde punktert lungene. Feltobservatør er sikker på hubro bl.a. fordi klomerkene var mindre enn ømerker. Vi har ikke funnet noe stort poeng i å overprøve dette.

% I vårt standardformular for tilbakemelding hadde disse fire kadavrene andre journalnummer: KD-91-36, 37, 38 og 39.

Rauma kommune

<u>inr.</u>	<u>kart-plott nr.</u>	<u>skade-dato ca.</u>	<u>art/alder</u>	<u>UTM</u>	<u>Sted</u>	<u>konkl. døds-årsak</u>
KD-91-82	27	16.7	lam	32VMQ530110	Fykliå	uoppkl. **
KD-91-83	27	16.7	lam	32VMQ530110	Fykliå	uoppkl. **

** I følge beskrivelse og bilder er lamma avliva av rovdyr. Strupebitt kunne tyde på gaupe, men såra er såpass ureine at man heller ikke kan utelukke hundedyr.

VEDLEGG 2. KADAVERFUNN SØR-TRØNDELAG UNNTATT OPPDAL OG RENNEBU

Det henvises i tabellen til fylkesmannen journalnummer og til kartplott i figur 1. Navnet på lokaliteten er tatt fra NGO's kartserie M-711 (1:50 000) ut fra den UTM-referanse som er oppgitt. Det vil derfor ikke i alle tilfelle samsvare med de navn som er oppgitt på innleverte skjema.

Tydal kommune

<u>jnr.</u>	<u>kart- plott nr.</u>	<u>skade- dato ca.</u>	<u>art/ alder</u>	<u>UTM</u>	<u>Sted</u>	<u>konkl. døds- årsak</u>
KD-91-15	12	22.7	lam	32VPQ239893	Sopphaugen	sanns.bjørn
KD-91-16	12	23.7	søye	32VPQ238887	Sopphaugen	bjørn
KD-91-17	12	23.7	søye	32VPQ247907	Olandersvolle	sanns.bjørn
KD-91-18	12	24.7	sau/ukj.	32VPQ240910	Olandersvolle	bjørn
KD-91-19	12	23.7	søye	32VPQ242900	Hyllingstjønna	bjørn
KD-91-20	12	23.7	søye	32VPQ240892	Sopphaugen	bjørn
KD-91-21	12	23.7	søye	32VPQ243909	Olandersvollen	bjørn
KD-91-22	12	23.7	lam	32VPQ240911	Olandersvollen	sanns.bjørn
KD-91-36	12	20.7	lam	32VPQ242912	Olandersvollen	bjørn
KD-91-37	12	20.7	søye	32VPQ242891	Sopphaugen	bjørn
KD-91-38	12	20.7	søye	32VPQ246895	Hyllingen	bjørn
KD-91-39	12	20.7	søye	32VPQ250916	Skافتet	bjørn
KD-91-40	12	20.7	sau/ukj.	32VPQ250916	Skافتet	bjørn
KD-91-41	12	20.7	søye	32VPQ250916	Skافتet	bjørn
KD-91-42	12	20.7	søye	32VPQ255917	Skافتet	bjørn
KD-91-43	12	20.7	søye	32VPQ247909	Olandersvollen	bjørn
KD-91-49	12	20.7	søye	32VPQ251915	Skافتet	bjørn
KD-91-50	12	20.7	søye	32VPQ254916	Skافتet	uoppklart
KD-91-51	12	20.7	søye	32VPQ251915	Skافتet	bjørn
KD-91-52	12	20.7	søye	32VPQ246904	Hyllingen	bjørn
KD-91-53	12	20.7	lam	32VPQ252909	Skافتet	sanns.bjørn
KD-91-54	12	20.7	søye	32VPQ261922	Skافتet	sanns.bjørn
KD-91-55	12	20.7	søye	32VPQ259912	Skافتet	bjørn
KD-91-56	12	20.7	søye	32VPQ262915	Skافتet	bjørn
KD-91-57	12	20.7	søye	32VPQ248919	Skافتet	bjørn
KD-91-58	12	20.7	søye	32VPQ255919	Skافتet	bjørn
KD-91-79	12	15.8	lam	32VPQ300905	Henlia	rovdyr uspes. *
KD-91-80	12	15.8	lam	32VPQ300905	Henlia	rovdyr uspes. *
KD-91-111	12	1.6	søye	32VPQ227932	Fjordungsbk.	sanns.bjørn
KD-91-112	13	.7	søye	32VPQ407943	Skårsåttjønna	uoppklart *
KD-91-148	14	1991	relnkalv	32VPQ435953	Øyfjellet	sanns.bjørn

* Bare tre dyr var hjemmehørende i Tydal, resten i Holtålen, noe usikkert for jnr. 111

Osen kommune

<u>jnr.</u>	<u>kart- plott nr.</u>	<u>skade- dato ca.</u>	<u>art/ alder</u>	<u>UTM</u>	<u>Sted</u>	<u>konkl. døds- årsak</u>
KD-91-1	2	8.5	lam	32WNS77 16	Mellomliheia	uoppklart
KD-91-2	2	27.5	lam	32WNS77 16	Mellomliheia	uoppklart
KD-91-186	2	15.8	lam	32WNS834230	Persheia	sanns.gaupe
KD-91-187	2	30.7	lam	32WNS828212	Blåheia	uoppklart
KD-91-188	1	14.7	lam	32WNS694274	Gjevika	sanns.gaupe
KD-91-189	2	20.7	lam	32WNS825215	Blåheia	uoppklart
KD-91-190	2	24.6	lam	32WNS815238	Djupdalsbekken	sjukdom
KD-91-191	2	5.6	lam	32WNS825236	Urdalen	sjukdom
KD-91-192	2	12.6	lam	32WNS815238	Djupdalsbekken	sjukdom
KD-91-193	2	30.5	lam	32WNS834236	Persheia	sanns.ørn
KD-91-194	2	30.5	lam	32WNS834236	Persheia	sanns.ørn
KD-91-195	2	28.5	lam	32WNS834236	Persheia	sanns.ørn
KD-91-196	2	28.5	lam	32WNS813245	Storåsen	uoppklart

Selbu kommune

<u>jnr.</u>	<u>kart-plott nr.</u>	<u>skade-dato ca.</u>	<u>art/alder</u>	<u>UTM</u>	<u>Sted</u>	<u>konkl. døds-årsak</u>
KD-91-110	10	18.8	lam	32VPQ040967	Kulsettjønna	uoppklart *

* tydelig død etter fysisk vold, men ingen sikre tegn på skadevolder

Holtålen kommune

<u>jnr.</u>	<u>kart-plott nr.</u>	<u>skade-dato ca.</u>	<u>art/alder</u>	<u>UTM</u>	<u>Sted</u>	<u>konkl. døds-årsak</u>
KD-91-159	11	21.9	lam	32VPQ137836	Nordaunet	uoppklart

Midtre Gauldal kommune

<u>jnr.</u>	<u>kart-plott nr.</u>	<u>skade-dato ca.</u>	<u>art/alder</u>	<u>UTM</u>	<u>Sted</u>	<u>konkl. døds-årsak</u>
KD-91-6	16	19.6	søye	32VNR625658	Storslettvollen	annen årsak
KD-91-34	9	25.7	lam	32VNR794928	Elgtjønna	uoppklart
KD-91-64	15	5.8	elgokse	32VNR864740	Forodden	uoppklart *

* Dette var en 9-spørs elgokse. Ryggen var knekt, og det var tegn til kamp på stedet

Åfjord kommune

<u>jnr.</u>	<u>kart-plott nr.</u>	<u>skade-dato ca.</u>	<u>art/alder</u>	<u>UTM</u>	<u>Sted</u>	<u>konkl. døds-årsak</u>
KD-91-7	7	.6	lam	32WNR614886	Mørreaunet	gaupe
KD-91-63	8	1.8	lam	32VNR707877	Kleivatjønna	gaupe
KD-91-179	4	4.10	søye	32WNS752106	Grensen, Momyr	gaupe
KD-91-180	35	13.10	lam	32WNR615925	Melan	gaupe

Roan kommune

<u>jnr.</u>	<u>kart-plott nr.</u>	<u>skade-dato ca.</u>	<u>art/alder</u>	<u>UTM</u>	<u>Sted</u>	<u>konkl. døds-årsak</u>
KD-91-8	4	6.7	lam	32WNS725128	Skarvli	gaupe
KD-91-11	5	13.6	lam	32WNS818148	Kjølåkran	uoppklart
KD-91-12	6	21.6	lam	32WNS834151	Grasvassdalen	gaupe
KD-91-60	4	1.8	lam	32WNS723134	Øverdalssetra	uoppklart
KD-91-61	4	3.8	lam	32WNS728160	Groven	gaupe
KD-91-173	4	4.10	lam	32WNS707172	Nerdal	gaupe
KD-91-174	4	2.10	lam	32WNS705167	Nerdal	gaupe
KD-91-175	3	20.9	søye	32WNS680142	Haraheia	uoppklart
KD-91-176	4	9.10	lam	32WNS755134	Lunde	gaupe
KD-91-177	4	9.9	søye	32WNS778172	Finnvatnet	gaupe
KD-91-181	4	30.10	lam	32WNS711141	Gråheia	gaupe
KD-91-182	4	30.10	lam	32WNS702139	Nerdalssetra	gaupe

VEDLEGG 3. ROVVILTOBSERVASJONER UTENOM KADAVERFUNN

Stedsnavn er hentet fra NGO's kartserie M-711 (1:50 000) ut fra den UTM som er oppgitt. Navnet vil derfor i mange tilfelle ikke stemme overens med de navn som er oppgitt på innleverte observasjonsskjema. Figurene 2-6 kartfester disse funnene. De funn som er belagt med gode feltskisser, fotos, gode spormålinger eller lignende er merka med X i siste kolonne.

De ulike observasjonstypene er: d= dyr sett, s=fotspor, e=ekskrementer, h=hår, i=hvileplasser (leier), l=lyder, k=skadete byttedyr, o=kloris/bitemerker. dersom observasjonene dreier seg om flere dyr enn ett, er dette også angitt under "type."

Det er tatt inn noen få meldinger fra 1990 som kom for seint inn til at de ble med i fjorårets rapporter. Disse kommer ikke fram på kartet.

Jerv

<u>Jnr.</u>	<u>komm</u>	<u>sted</u>	<u>UTM</u>	<u>dato</u>	<u>type</u>	<u>konkl.</u>	<u>belegg</u>
OB-90-53	Rauma	Veslelia	32VMQ47 04	23.12	s	godkjent	
OB-90-60	Oppdal	Dindøla	32VNQ195366	30.12	se	godkjent	
OB-91-3	Surnadal	Sollirabben	32VNQ082655	11.1	s	godkjent	X
OB-91-4	Oppdal	Taskbekken	32VNQ188346	13.1	s	godkjent	X
OB-91-6	Rauma	Veslelia	32VMQ47 04	13.1	s	godkjent	
OB-91-7	Rauma	Alteret	32VMQ465087	31.1	d	godkjent	
OB-91-8	Oppdal	Dindalshytta	32VNQ185349	26.1	d	godkjent	
OB-91-9	Surnadal	Fagerlidalsbk.	32VMQ996705	2.2	s	godkjent	X
OB-91-11	Oppdal	Halsbekkdalen	32VNQ07 53	9.2	s	godkjent	
OB-91-12	Oppdal	Øverhaug	32VNQ190366	17.2	s	godkjent	
OB-91-13	Oppdal	Håmårdalen	32VNQ145305	28.2	s	godkjent	
OB-91-14	Oppdal	Stakabekken	32VNQ160325	1.3	s	godkjent	
OB-91-15	Oppdal	Ståkåbekken	32VNQ190280	3.3	s	godkjent	
OB-91-16	Oppdal	Nerhoelsetra	32VNQ190312	8.3	s	godkjent	
OB-91-17	Oppdal	Taskbekken	32VNQ190345	16.3	s	godkjent	
OB-91-18	Rennebu	Svarttjønnna	32VNQ57 70	11.3	s	godkjent	
OB-91-19	Os **	Rundfloen	32VNQ913482	26.3	d	godkjent	X
OB-91-20	Rennebu	Bjerkås	32VNQ551705	10.3	s	godkjent	X
OB-91-25	Tydal	Møsjøen	32VPQ491733	2.2	d	godkjent	
OB-91-26	Tydal	Firkantkista	32VPQ51 71	20.4	s	uoppklart	
OB-91-27	Tydal	Litjvola	32VPQ442771	19.4	s	godkjent	
OB-91-28	Tydal	Falkberget	32VPQ475740	25.4	s	godkjent	
OB-91-29	Tydal	Véråstjønnna	32VPQ33 88	20 4	s	godkjent	
OB-91-34	Rindal	Piksteinhøa	32VNQ19 70	27.4	s	godkjent	
OB-91-36	M.Gauldal	Store Hiåsjøen	32VNQ725515	8.5	s	godkjent	
OB-91-39	Rindal	Nonsbekken	32VNQ17 76	21.4	s	godkjent	
OB-91-40	Rindal	Glupen	32VNQ13 77	26.4	s	godkjent	
OB-91-44	Surnadal	Trettsætra	32VMQ88 73	3.3	s	godkjent	
OB-91-45	Surnadal	Husbysætra	32VMQ92 66	24.3	s	godkjent	
OB-91-46	Surnadal	Steintælfjell	32VMQ91 68	16.3	s	godkjent	
OB-91-47	Surnadal	Fossåstoinn	32VNQ113652	29.3	s	godkjent	X
OB-91-48	Surnadal	Romådalen	32VMQ98 66	5.4	s	godkjent	
OB-91-49	Oppdal	Hyttalen	32VNQ08 58	11.4	s	godkjent	
OB-91-50	Sunndal	Grytfjellet	32VMQ684555	26.5	ds	godkjent	
OB-91-51	Trondheim	Tømmerdal	32VNR634348	27.5	d	forkasta	

OB-91-59	Lesja	Hundsjøen	32VMP981931	28.7	k	godkjent	X
OB-91-60	Lesja	Smedhaugkoll.	32VMP943788	29.7	d	godkjent	
OB-91-61	Oppdal	Lyftingfonnko.	32VMQ196176	27.7	si	godkjent	X
OB-91-62	Lesja	Skrøyen	32VMP835930	2.7	d	godkjent	
OB-91-65	Oppdal	Fagerlitjønna	32VNQ127598	23.7	s	godkjent	X
OB-91-73	Oppdal	Storbekkhø	32VNQ188495	26.8	d	godkjent	
OB-91-77	Sunndal	storkvolvbk.	32VMQ955299	27.9	d	godkjent	
OB-91-78	Lesja	Fransaråi	32VMP977960	25.8	d	uoppklart	
OB-91-79	Dovre	Kjørrhovda	32VNP080839	15.10	d	uoppklart	
OB-91-81	Rauma	Lågtunga	32VMQ38 01	26.8	d	godkjent	
OB-91-82	Rauma	Vesle Hånådal	32VMQ38 09	14.9	s	godkjent	
OB-91-83	Rauma	Mebotn	32VMQ42 10	14.9	s	godkjent	
OB-91-84	Rauma	Lågtunga	32VMQ38 01	5.9	s	godkjent	
OB-91-86	Rennebu	Nåverdalen	32VNQ605524	16.11	s	godkjent	X
OB-91-88	Surnadal	Svartvatnet	32VNQ06 71	19.11	2s	godkjent	
OB-91-89	Tydal	Spaklarslivoll	32VPQ50 81	1.11	s	godkjent	

** Stedet ligger i Hedmark, like ved grensa til Midtre Gauldal.

Bjørn

<u>Jnr.</u>	<u>komm</u>	<u>sted</u>	<u>UTM</u>	<u>dato</u>	<u>type</u>	<u>konkl.</u>	<u>belegg</u>
OB-90-58	Tydal **	Hartjønna	32VPQ373965	7.10	k	uoppklart	
OB-90-59	Tydal **	Smålian	32VPQ34 97	25.10	k	uoppklart	
OB-91-1	Klæbu	Rønningssetra	32VNR808208	10.1	s	uoppklart	
OB-91-5	Trondheim	Haukåsvollen	32VNR811231	6.2	s	godkjent	
OB-91-30	Tydal	Sandtjønna	32VPR496078	27.4	s	godkjent	X
OB-91-31	Tydal	Lødølja	32VPQ314961	28.4	s	godkjent	X
OB-91-33	Holtålen	Renåa	32VPQ100745	20.4	s	godkjent	
OB-91-35	Selbu	Vårvollen	32VPR130070	1.5	s	godkjent	X
OB-91-37	Melhus	Store Grevssjø	32VNR553077	3.5	s	uoppklart	
OB-91-38	Selbu	Hummelfossbek.	32VPR25 12	4.5	s	godkjent	X
OB-91-41	Tydal	Ramslihogda	32VPR498069	6.4	s	godkjent	X
OB-91-42	Selbu	Øråsplassen	32VPR125054	.4	ek	godkjent	X
OB-91-43	Tydal	Nevollen	32VPQ394934	14.5	s	godkjent	X
OB-91-53	Trondheim	Bjørktjønna	32VNR618290	20.6	d	godkjent	
OB-91-54	Trondheim	Bjørktjønna	32VNR622292	24.6	l	uoppklart	
OB-91-55	Åfjord	Gjuvvassfjellet	32VNR726775	23.6	d	uoppklart	
OB-91-56	Trondheim	Nedre Leirfoss	32VNR696290	27.6	d	godkjent	
OB-91-58	Trondheim	Sørem	32VNR663277	8.7	l	uoppklart	
OB-91-63	Tydal	Brandrya	32VPQ247925	29.7	s	godkjent	X
OB-91-64	Åfjord	Bjørklia	32VNR741781	1.8	s	uoppklart	
OB-91-66	Tydal	Råvåtjønnbk.	32VPQ436900	18.8	2ds	godkjent	
OB-91-67	Melhus	Store Grevssjø	32VNR553077	14.8	ds	godkjent	X
OB-91-68	M.Gauldal	Svarfjellet	32VNQ730737	11.8	d	godkjent	
OB-91-69	Malvik	Fossli	32VNR865223	15.8	se	uoppklart	
OB-91-70	Røros	Langtjønna	32VPQ49 29	23.8	oi	godkjent	X
OB-91-71	Tydal	Skarsåbekken	32VPQ398948	19.8	ds	godkjent	
OB-91-72	Melhus	Store Grevssjø	32VNR553077	14.9	soeh	godkjent	X
OB-91-74	Tydal	Hilmovola	32VPQ2 9	.8	k	godkjent	X
OB-91-75	Tydal	Gråvola	32VPQ342827	9.9	s	godkjent	X
OB-91-76	Agdenes	Singstad	32VNR375387	31.7	d	godkjent	
OB-91-80	Holtålen	Hilmovola	32VPQ2 9	.9	k	godkjent	X
OB-91-87	Oppdal	Fagerhaug	32VNQ457483	9.12	d	feilmelding	
OB-91-90	Tydal	Stuttåa	32VPR33 01	6.10	s	godkjent	
OB-91-91	Tydal	Vessingbekken	32VPQ412859	2.11	s	uoppklart	
OB-91-92	Trondheim	Hangervåtten	32VNR542288	.11	o	forkasta	X

*** Hhv. kadaver og skade på levende sau i samme område som det ble påvist bjørnedrept sau i 1990. Ingen av funna viste entydig at bjørn var skadevolder, og siden funna er fra 1990 går de ikke inn i kadavermaterialet fra 1991.*

Ulv

<u>Jnr.</u>	<u>komm</u>	<u>sted</u>	<u>UTM</u>	<u>dato</u>	<u>type</u>	<u>konkl.</u>	<u>belegg</u>
OB-91-2	Osen	Levatnet	32WNS920244	17.1	d	forkasta	
OB-91-32	Tydal	Hendalen	32VPQ30 89	.1	s	uoppklart	
OB-91-52	Tydal/Sv.	Sylsjødammen	33VUK54 82	28.4	2d	uoppklart	

gaupe

<u>Jnr.</u>	<u>komm</u>	<u>sted</u>	<u>UTM</u>	<u>dato</u>	<u>type</u>	<u>konkl.</u>	<u>belegg</u>
OB-90-54	Rindal	Nergardsmosr.	32VQN12 86	28.12	s	uoppklart	
OB-90-56	Tydal	Nevollen	32VPQ39 93	20.4	d	godkjent	
OB-90-57	Tydal	Græslivollen	32VPQ259942	.12	s	godkjent	
OB-90-56	Tydal	Kirkvold	32VPQ35 92	.12	s	godkjent	
OB-91-10	Roan	Storfjellet	32WNS728175	7.3	3d *	godkjent	X
OB-91-21	Roan	Tjønnlia	32WNS754193	14.3	s	godkjent	X
OB-91-22	Roan	Storfjellet	32WNS732183	18.3	s	godkjent	X
OB-91-23	Roan	Sagliheia	32WNS728164	7.3	s	godkjent	X
OB-91-24	Roan	Fagerdal	32WNS725172	7.3	3s *	godkjent	X
OB-91-57	Rissa	Knubben	32VNR440620	4.7	d	godkjent	
OB-91-85	Trondheim	Kopperdammen	32VNR642335	10.11	d	godkjent	

* trolig mor med 2 unger, samme individ begge observasjoner

RAPPORTER UTGITT AV FYLKESMANNENS MILJØVERNAVDELING

- 1/1990 ÅRSRAPPORT VAR-SEKSJONEN 1989. (LARS BAGØIEN)
- 2/1990 MINDRE LAKSE- OG SJØRRETVASSDRAG I SØR-TRØNDELAG -
EN VURDERING AV PRODUKSJONSGRUNNLAGET. (INGVAR KORSSEN)
- 3/1990 MILJØHENSYN I JORDBRUKSOMRÅDENE. (EGIL ROLL)
- 4/1990 HYTTENES VANNFORSYNING. (JAN HABBERSTAD)
- 5/1990 REGISTRERINGER AV BJØRN, JERV OG ULV I SØR-TRØNDELAG
I 1989. (LARS OLAV LUND)
- 6/1990 EN ORNITOLOGISK KONSEKVENSANALYSE AV RUSASET VATNET I
ØRLAND KOMMUNE, SØR-TRØNDELAG, ETTER NEDTAPPINGEN.
(GEORG BANGJORD)
- 7/1990 JERVEFORVALTNING I DOVRE/RONDANE-REGIONEN. (OLE K. BØKSETH)
- 8/1990 DE FRIVILLIGE ORGANISASJONER - ET POTENSIALE I DEN LOKALE
VILTFORVALTNING? (MURIEL ALLEMAND M.FL.)
- 9/1990 AREALAVRENNING FRA JORDBRUKSAREAL. (TORE HAUGEN)
- 10/1990 ELGMERKINGSPROSJEKTET I SELBU OG TYDAL. (HALDOR SESSENG)
- 11/1990 EN ANALYSE AV DET ELVENÆRE LANDSKAPET LANGS ØRKLA -
KNYTTET TIL FLERBRUKSPLAN ØRKLA. (FINN BERG HANSEN)
-
- 1/1991 DOVRE/RONDANE JERVREGION. ÅRSMELDING 1990. (JOHNNY LOEN)
- 2/1991 REGISTRERINGER AV BJØRN, JERV, ULV OG GAUPE I SØR-TRØNDELAG
1990. (JOHNNY LOEN)
- 3/1991 ÅRSRAPPORT FRA LANDBRUKSKONTROLLEN 1990. (HALLVARD BERGET)
- 4/1991 STRATEGISK PLAN 1991-1995. VIRKSOMHETSPLAN 1991.
- 5/1991 OVERVÅKNING AV 6 INNSJØER/VASSDRAG I SØR-TRØNDELAG.
(TORE HAUGEN, INGVAR KORSSEN)
- 6/1991 SPESIALAVFALL I SØR-TRØNDELAG. (TORE HAUGEN)
- 7/1991 STORE ROVDYR I SØR-TRØNDELAG OG JERVEN I DOVRE/RONDANE, 1991.
(JOHNNY LOEN)

